

III,
M. 38560,
h.

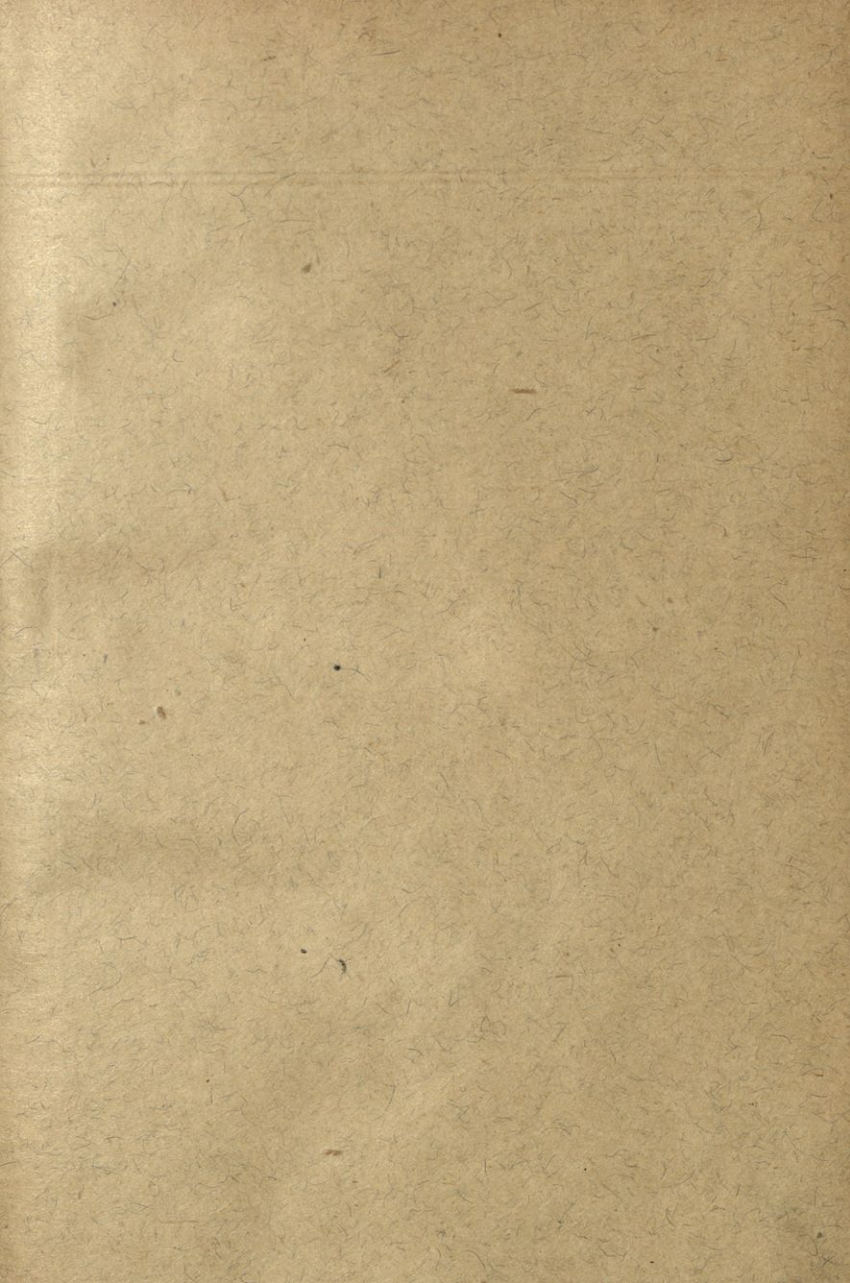
Jan Legova mladinska knjižnica

I.

A. RAPÈ
DANE

38560. III, M, h.

XI

Jan Legova mladinska knjižnica

I. zvezek

Izdaja in zalaga „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih
učiteljskih društev“

V Ljubljani 1909

Natisnila Učiteljska tiskarna, Ljubljana.

Andrej Rapè:

Dane

Povest za mladino s 4. slikami

Spis je odlikoval s prvo častno
nagrado občinski svet ljubljanski

V Ljubljani 1909

Izdala in založila „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev.“

III, 11, 38560, h

IN = 30002975

I.

Strojanka se je sukala na vrtu pred lično, zelenkasto pobārvano hišico in razgrabljala krtine. Na klopci pred hišo pa so sedeli trije njeni otroci. Kaj li naj počno, da tem lažje pričakajo kosila, ki se je samo kuhalo na ognjišču?

Poldka je menila, da bi bilo pač najlepše, igrati se gospodinjo in družino. Ona bo v svojem malem štedilniku skuhala kosilo, ga dela na krožnike in prinesla na mizo, da bosta jedla hlapec Dane in dekla Silvica.

Silvica je hotela biti prodajalka. Poldka in Dane naj bi kupovala od nje, ona pa bo tehtala na svoji mali tehtnici. In Dane? Hotel je biti strojevodja na vlaku. Kako bi to naredil, ni imel časa povedati, zakaj v daljavi je zabrlizgala lokomotiva, in vsi trije so stekli k progi, da vidijo mimodrdrajoč vlak. Kričali so veselo in mahali z rokami. Danetovo oko pa je obstalo na loko-

motivi prihajajočega vlaka. Strojvodja v modri bluzi mu je silno ugajal, pa tudi črnega kurjača se ni bal; hudo všeč mu je bil tudi izprevodnik z lepimi gumbi na lepi bluzi.

Dočim so otroci gledali prihajajoč vlak, je stala Strojanka oprta ob grablje na malem vrtu. Oči si je bila obsenčila z roko in zrla dol med polje, kjer se je pomikala pismonoševa postava, se skrivala med visoko ržjo in se zopet prikazovala. Vedela je, da nese pismo k nji, ker na tej strani ni bilo nobene druge hiše kakor njena. Pol radovedna, pol vznemirjena je gledala tja po polju. Zadnji čas so ji prihajala le slaba poročila. Pred tremi meseci je dobila poročilo, da ji je umrla mati. Nedavno ji je pisala sestra iz mesta, da je bolehná — in pred par leti so jo obvestili, da je ponesrečil njen mož v hrvaški šumi in umrl. Sama slaba poročila! In zato je zrla na prihajajočega pismonošo pol radovedno in pol vznemirjeno. Kaj, če ni sestri v mestu hujše; morda najhujše? Z drhtečo roko je sprejela pismo in odtrgala zavitek — in glej, oko se ji je zasvetilo veselja, zadovoljnosti. Sestra ji piše, da se ji je zdravje izboljšalo, le silno dolgčas ji je sami ko vedno misli na umrlo mater, ki je prej stanovala pri nji. Prosi jo, naj ji pošlje za nekaj časa Daneta v mesto, da bo imela kako družbo in da se razvedri. In Strojanki se je zasvetilo oko: nič hudega ni! Stopila je v hišo pred peč, da pripravi otrokom kosilo.

Kakor vihra so bili prihrumeli vsi trije, na čelu jim Dane, v vežo od vlaka sem in so vpili: „Mama, ali je že skuhano?“

Posedli so okolo že stare, a vendar jim pri-ljubljene mizice, saj jim je ob nji pripovedovala ljuba mamica toliko lepih, čarovitih pravljič; jim je tolikokrat pravila o dobrem ateju, ki je služil kruhek doli v globoki hrvaški šumi njim in mamici, ki jo tolikanj ljubijo. Lepih pravljič so se še dobro in z veseljem spominjali, ali kadar so se spomnili žalostne povesti o šumi, ki jim jo je pravila mamica s solzami v očeh ob tej-le mizi, takrat so se jim žareči obrazi vsekdar stemnili in postali so otožni.

Pa ko je danes najstarejši Dane pri kosilu pogledal materi v obraz, se mu je zdelo, da ga tako čudno ljubeznivo gleda in vendar tudi žalostno. Njegovo veliko oko se je vprašujoče uprlo v mamičin obraz in je nemo izpraševalo mamico: „Kaj ti je?“

In mamica ga je pogledala in je rekla:

„Dane!“

„Kaj je, mamica?“ je hitro vprašal.

„Ali bi šel k teti v Ljubljano?“

Kar poskočil je veselja in hitel: „Seveda, rad bi šel, mamica, prav rad bi šel!“

Ali hkratu pa je pristavil: „Naka, mamica, ne bi šel rad, ako boste žalostni. Če boste jokali, pa ne grem. Ampak če boste veseli in če pojedete z mano, pa grem, pa rad grem!“

Presrčno se je zasmejala Strojanka in vzela pismo iz žepa: „Teta je pisala, da bi te poslala za nekaj časa v Ljubljano k nji, ker ji je tako dolgčas po stari mami, ki je umrla. S tabo, Dane, ne morem, ali jokala ne bom in ne bom žalostna, samo če rad greš in če boš priden in boš lepo slušal.“

„Bom, mamica,“ je rekel hitro in založil usta. Ali nekaj je le imel še pomislekov. Silno rad bi šel v mesto k teti, ampak dolgčas mu bo po mamici, Poldki in Silvici. Ali hipoma mu je šinilo nekaj možatega v drobno srce. „Teto bom pazil in jo varoval, da ji ne bo dolgčas,“ si je mislil, in s ponosom se mu je napolnilo srce. „Kako sem že velik!“ je zašepetal v mislih. In ponovil je še enkrat: „Bom, mamica! Priden bom in lepo bom slušal in rad grem v Ljubljano!“

Tako se je sklenilo v mali družini, da gre Dane v Ljubljano k teti.

In ko je šla mati potem zopet po opravkih in so bili otroci sami, tedaj se je držal Dane med sesticama kot velik mož.

„Kaj misliš, Poldka,“ je dejal, „da bo teti še kaj dolgčas potem po stari mamici, ko pridem jaz v Ljubljano? Nič več ji ne bo, seveda ne, saj bom jaz pri nji! Ampak vidve pa ne pojdeti v Ljubljano k teti! Za Ljubljano sem samo jaz!“

„Le kar pojdi!“ mu je odgovorila Poldka, in Silva je pristavila: „Nama pa ne bo nič dolgčas po tebi! Le kar pojdi!“

Ampak zdelo se je, da ji je bilo takoj žal, da je tako rekla bratcu, zakaj ko se je Dane obrnil v stran in je gledal zamišljeno po vrtu ter molčal, mu je Silvica stopila za hrbet in ga je nežno pocukala za rokav. In ko se je Dane obrnil k nji, ga je presrčno objela. Poldka je tudi priskočila in ga vlekla za drug rokav in se ga oklenila. Dane pa je dejal: „Le mirna bodi, Silvica, in ti, Poldka! Obema prinesem iz Ljubljane še lepših igrač, kakor jih je poslala teta za Miklavža. Ali pa jih kar po železnici pošljem. Silvica, ti dobiš punčko, ki bo odpirala in zapirala oči, in tehtnico dobiš; tebi, Poldka, tebi pa pošljem skudelice, vilice, nožke — no, vse, kar rabiš v kuhinji.“

In sklenjen je bil mir, in vsi so bili zopet veseli. E, mladost!

Strojanka je podžigala v peči ogenj za večerjo, Dane je gledal rumeno muco, ki je ležala zvita na še gorkem ognjišču, in mikalo ga je, da jo stisne za rep. Pravkar je vstal in se ji je bližal. Pa glej! Muca hipoma vstane, se raztegne in se plazi neslišno k omari — v kotu. Nekaj je bilo prej ondi zaškrbljalo. Muca je morala to škrbljanje slišati, zakaj v veži je bilo vse mirno. Radovedno jo je gledal Dane, takisto sestrici. Par minut — in že je držala muca v ostrih krempljih miško.

Zasmilila se je otrokom poredna miška, zakaj zacvilila je tako otožno, in Dane je pravkar mislil

zapoditi muco, da izpusti svoj plen, pa ni imel več časa, zakaj zunaj je zavpil stari Boštek — dobri prijatelj in varuh otrok. — Otroci so hiteli iz veže, in muca za njimi, ali izpustila ni svojega plena. V par skokih je bila pod podom.

„Strojanka!“ je vpil Boštek. „V Ljubljano sem namenjen jutri. Če imaš kaj iskati doli, lahko greva skupaj. Če kaj potrebuješ, ti lahko prinesem!“

Boštek je bil sivolas, postaren mož. Prijazno mu je bil naguban obraz, prijazne so bile njegove oči.

„Oh, ravno prav, oče!“ je izpregovorila Strojanka in stopila izpred ognjišča na vežni prag. „Ravno prav! Saj sem pravkar premišljala, kako bi poslala fanta v mesto. Sestra bi ga rada za nekaj časa imela pri sebi. Dolgčas ji je sami, tako mi piše. Pa fanta samega ne morem pustiti, z njim pa tudi ne morem v mesto. Ali bi ga ne vzeli vi, oče, s seboj?“

„Vidiš, da se nisem zaman oglasil pri vas!“ je dejal Boštek. „Seveda ga vzamem! Kajpa, da ga vzamem! Kaj ne, Dane! Skupaj pojdeva, in še metle mi pomagaš nesti!“

„Bom, oče, samo svojo culo bom tudi nesel.“

„Kako pa! Toda čakaj, Dane! Ker sva prijatelja in ker sem tvoj varuh, bom pa pogledal, če imam še v skrinji kaj beličev. Pa se rajša popeljeva z vlakom in metle pustiva doma!“

„Z vlakom!“ — Aj, Danetu je poskočilo radosti srce. Najrajši bi bil dobrega starčka objel.

— „Vlak, vlak!“ so ponavljale tiho njegove ustnice in pomenljivo je pogledoval Poldko in Silvico.

„Pa pripravi fanta za jutri!“ je še dejal Boštek. „Vožnjo zanj plačam jaz, ti ni treba skrbeti, Strojanka. Pa ga pripravi, no! In sedaj imam opravljeno. Vsem skupaj lahko noč!“

In Boštek je koleštral dalje proti domu med poljem, ki je valovalo v večernem hladu.

„Lahko noč, oče!“ so vpili otroci za njim.

„Lahko noč! Pa se oglasite jutri, ko greste mimo,“ je dejala Strojanka in stopila zopet pred peč.

Sredi polja se je obrnil Boštek in zavpil: „Dane, glej, da jutri culica ne bo pretežka!“ In je izginil med visoko ržjo.

Poldka in Silvica sta že spali, ko je Dane še gledal izpod odeje, kako mati pripravlja njegovo culico za jutrnji dan.

„Ali imaš, Dane, polno culo solzá?“ je nagajivo vprašal drugo jutro Boštek, ko sta stala na postaji in čakala na vlak.

Zasmejal se je Dane in se je obrnil k Poldki, ki ju je bila spremila na postajo: „Kaj ne, Poldka,“ je rekel, „da ni v culi nič solzá!“

Poldka ga je ljubeznivo pogledala, pa ni ničesar rekla, zakaj vlak je pravkar privozil v postajo, in Boštek je prijel Daneta za roko, mu vzel culico in ga potegnil za sabo: „Pojdiva, vstopiva!“

Solze so se prikazale Poldki v očeh in stopila je za Danetom. Nekaj ji je reklo: „Poldka, daj, naredi še ti tako, kakor je zjutraj naredila mama, ko se je Dane poslovil od nje!“ Križ mu je hotela narediti na čelo, pa Boštek ga je bil že dvignil v voz, in njena roka je ostala zavzdignjena kot v blagoslov. Dane, Bog s teboj!

Oddrdral je vlak, in Dane je pozabil na vse. Oko mu je nepremično strmelo ven skozi okno. Boštek ga je ogovarjal, ali Dane ga ni čul. Bil je v povsem novem svetu. Dolgo je strmел tako skozi okno, hipoma pa se opoteče in komaj se vjame, da ne pade po tleh.

„Kako je pa to, da se polje tako vrti?“ je rekel in se prijel za glavo.

Boštek je bil v zadregi. Sam mu ni znal odgovoriti na to vprašanje. Seveda, saj ni nikoli hodil v šolo! In je molčal kakor bi ga ne bil slišal.

„Pa, oče, zakaj pa je vse ograjeno, tu okolo vlaka?“ je vnovič vprašal Dane.

„Kje je kaj ograjenega?“ je dejal očka in je pogledal skozi okno. „Saj ni nikake ograje tu!“

Ali Dane si ni dal dopovedati. Naposled je Boštek šele prav razumel, kaj ima Dane za ograjo ali plot. Brzjavni drogovi so se v brzem teku tako lovili kakor bi stali drug poleg drugega.

„No, veš, Dane,“ je rekel odvažno in cmokal s pipico, ki si jo je bil nažgal, „veš, Dane, to ni plot, res ni plot, ampak se le vidi tako. No, za-

kaj se vidi? Zato, ker vlak tako hiti. Veš, Dane, to so le brzojavni drogovi, ki se tako vidijo.“ Potegnil je parkrat svojo pipico, zacmokal, umolknil, in vnovič je Dane strmel skozi okno in zopet se je vrtelo razorano polje, vnovič se je delal ob vlaku plot . . .

Zaškripali so vozovi, zaječali. Krepak sunek, da je Dane, ki je baš vstal s sedeža, omahnil nazaj nanj — in vlak je obstal. Pa so se vsuli ljudje iz vozov. Tam zunaj je šumelo kot v panju. Iz mesta se je čul zamolkel hrum, votlo ropotanje voz po tlaku. Boštek je zgrabil culico in Daneta in oba vlekel iz voza. Rila sta med gnečo dalje. Tuintam je potegnil Boštek otroka za sabo, zakaj ta je bil obstal strmeč na peronu: v vlak so strmele njegove oči, v lepo opravljene izprevodnike in uradnike; velika gneča ljudi, ki so umerjenih korakov stopali po peronu, ga je zanimala. Nekako tesno se mu je zdelo v tem velikem poslopju, premalo prostorno.

Za rokav je pocukal Boštka: „Ali je malo prostora tukaj! Saj še polja ni nikjer, polja, vrtov!“

„Beži, Dane! Kaj ti veš, kaj je veliko mesto!“

In odmajal je Dane z glavo in si mislil svoje.

Boštek ga je odvedel k teti Neži.

II.

Deček je stal pred mestno sirotišnico. Pravkar ga je bila privedla semkaj mala deklica in je odhitela od njega dalje v mesto. Pol začuden, pol radoveden je bil dečkov obraz. Obstal je pred hišo in se zagledal vanjo, pazno jo motreč, dočim se je deklica oddaljila. Ko se je obrnil, je ni videl več. Radovednost je bila izginila z dečkovega obraza in pojavljalo se je na njem začudenje, mešano z izrazom, ki ga opažamo na obrazih jokajočih. V očesnih jamicah so se mu prikazale solze, in zajokal je na glas: „Mama, teta, Poldka!“ Nikogar ni bilo mimo; večerilo se je že.

In Dane je nastopil svojo trnjevo pot. Sklenil je bil v svoji mladi glavic, da ta hiša ni tetina, da ni prava, da mu je iskati druge.

Pa kako je prišel deček semkaj?

Popoldne drugega dne po dohodu v mesto k teti je gledal Dane skozi okno, dočim je imela teta opraviti v kuhinji. Dolgčas mu je bilo. Na cesti se je igralo več otrok. Kričali so in se veselili. In takrat je zahrepenela Danetova duša

domov k mamici, k sestricama, na ono prostrano, lepo polje je zahrepenela. Pa je šel na cesto med otroke. Čudno so ga gledali, novinca, ali kmalu so bili znani. In so se igrali in letali sem-intja. Oddaljili so se bili od hiše, prišli v drugo ulico. Dane je šel za njimi. Pozabil je v igri na vse. Hipoma pa so odbežali mali sovrstniki na vse strani, in Dane je obstal sredi ulice sam. Neznano mu je bilo vse. „Kje je tetina hiša, naša hiša?“ je zaklical parkrat glasno. Ali odgovora mu niso dale hiše. Nobena ga ni vabila, naj pride vanjo. Zdelo se mu je, kakor da ga zro vse posmehljivo, zlobno: „Ti nisi naš, ti nisi naš! Pojdi, kamor ti drago!“ Zategadelj je Dane glasno zajokal: „Kje je naša hiša?“ Pa je prišla mimo deklica. Prijazna je bila, ljubezniva.

„Kaj ti je, deček?“ je rekla.

„Kje je naša hiša?“ je zajokal Dane.

No, prijela ga je deklica za roko, in šel je rad z njo, saj je bila dobra z njim. Prav taka je bila kot sestra Poldka. In ga je peljala in privedla pred sirotišnico pa ga ondi ostavila.

Tako dobro in lahko mu je bilo ob srcu. Ko pa je ostal vnovič sam na cesti, je tista mehkoba izginila iz srca, da je zajokal na glas: „Mama, teta, Poldka!“

Pa ker nikogar ni bilo, ki bi mu bil pokazal tetino hišo, je nastopil sam trnjevo pot iskanja.

Hitreje in hitreje je legala noč na mesto, na ulice. Hitreje in hitreje je stopical Dane po

mračnih predmestnih ulicah. Tako tesno mu je bilo ob srcu! Ali zakričati se že ni upal več. Nekaj ga je držalo v grlu tako grenko, trpko. Zlovražno mu je dihal mrak v obraz, in mestni šum mu je udarjal na uho tako zlobno kakor bi se mu posmehoval: „Dane, beži!“ In je bežal dalje, da mu je znoj oblival čelo in se mešal med solze, ki so mu lile po obrazu. Niti v stran ni več pogledal s svojega pota, zakaj iz vsakega mračnega kota se mu je zdelo, da gleda strah z grdimi, belimi očmi, da sega po njem in ga hoče spraviti v svojo grdo malho.

Od kosila je bilo že dolgo. Želodec se je jel oglašati. Ali Dane ni pazil nanj. „Kaj ti,“ si je mislil! „Jaz, jaz, Dane, moram domov k teti!“ Bežal je dalje. Hipoma se razsvetli pred njim pot. Dvignil je Dane oči, in glej, hiš ni bilo več. Ona mračna tema je izginila, in le somrak je vladal po cesti, po okolici. Dane se je oddahnil. Obstal je bil in gledal naokolo: Kje je tetina hiša?! In je vnovič zavpil: „Mama, teta, Poldka!“

Utrujen je bil. Lačen in žejen je bil. Pa glej, somrak se je umikal noči, in iz nje mu je gledalo nasproti več čudnih, lepih oči. Rdeče, bele, zelene ... Ali ni to vlak? In v Danetu je zavrnila duša: „Doma sem, k mamici sem prišel,“ je zašepetal. Hitel je dalje ter obstal pred mestnim kolodvorom. Pozabil je na strah, na tetino hišo, na vse. Mehko mu je božalo uho težko hropenje strojev, in obstal je, gledal je in se je čudil. Noč

pa ga je objemala hitreje, hitreje, mehko, mehkeje. Pozabil je na žejo, pozabil na lakoto. Dolgo je stal, sloneč na ograji in gledal v kolo-dvorsko vrvenje. Pa je prisopihal mimo vlak — in Dane se je zdramil. Žejalo ga je silno in in tudi lačen je bil. Spomnil se je, da išče tetine hiše in je šel dalje čez železno cesto, dalje na polje. Trda noč je že bila, ali ono ravno polje, ki ga je tako ljubil, mu je dihalo tako mehko nasproti in ga vabilo dalje k mami, k sestricama. In strah? Kaj strah! Saj gore tam za mano lučke. Varovale me bodo, če pride strah z grdo malho. Luči so se oddaljevale, oddaljevale; mestni šum je le še nerazločno bil v uho; oglasila se je vnovič silna žeja, želodec je zahteval svoj del. Dane je jel hoditi počasneje. Trud se ga je loteval. In zategadelj je zopet klical: „Mama, žejen, lačen!“

Mama se ni oglasila; dobre deklice, ki ga je prej vodila za roko, ni bilo . . .

Na nebu so se gromadili velikanski oblaki, ki so zakrili mesecu obraz. In bila je črna noč. Dane je bil sam, čisto sam sredi polja, ko se je pripravljala nevihta, sam sredi črne noči. Bog s teboj, Dane!

* * *

Železniški uslužbenec Peter Štrban je šel tistega večera iz službe. Utrujen je bil od naporega dela. Peter je imel navado, da je govoril sam s sabo. In ljubeznivo je govoril sam

Pa ni opazil, da glasno misli. Ušle so mu tako-le po poti misli naprej domov, k ljubljenim otročičem in so se pogovarjale z njimi: „Petrček, ti mali, tebi to-le figo! Jernejček, tudi ti eno! Ti pa, Janezek, imaš jabolko, in ti, Mihec, tudi eno. Zate, Andrejček, zate imam hruške, sladke hruške, pa za Miciko, Franico in Jelico tudi. Nate!“

Tako so se pogovarjale misli Petrove že doma z otroki, dočim je on še krevsal po slabi, z gramozom nasuti poljski poti proti domu in štel po žepih fige, jabolka, hruške za ljube otročiče.

Tuintam je pogledal na nebo: „Dež bo,“ je zamrmral. In je pospešil korake.

Pot je držala za pokopališkim zidom pri sv. Krištofu. Pravkar se je bilo zablislilo, par debelih kapelj je padlo Petru v obraz, in veter je zušumel rezko ob hrapavem zidu. V ta šum se je družilo otroško ječanje. Peter je obstal. „Kaj je to?“ je zašepetal. „Kdo je tu?“ je vprašujoče iskalo v temi njegovo oko.

„Mama, lačen, žejen!“ Peter je obstal ob Danetu. V blagi njegovi duši se je zganilo. Zakipelo mu je v nji usmiljenje, in trdnemu možu se je zalesketala solza v očesu.

„Kdo si, sirotek? Kako si prišel sem? Kaj iščeš tod v takem času?“

Dočim je še povpraševal, je že dvignil otroka v naročje in venomer govoril: „Kako si prišel sem, sirotek nedolžni?“

Plaho ga je zrlo Danetovo oko. Odgovoriti ni mogel, zakaj groza ga je bilo te črne noči, te nevihte, tujega moža se je bal. Ali ljubeznive Petrove beseda so odmevale v njegovem mladem srcu tako nežno, mehko, pomirljivo. Blag se mu je zdel ta glas, blag, kakor bi bil čul mehke, dobrotne besede od nekdanj, sam več ne ve, od kdaj! In še je molčal. Njegova mlada duša pa se je ob teh dobrotnih besedah spomnila dobrega očeta, ki je prav tako mehko, prav tako ljubeznivo govoril, kakor ta tuji mož.

„K teti!“ je zajechal in se zaupno oprijel tujega moža.

„K teti, k teti pojdeva, ljubček moj,“ je dejal Peter in stisnil malčka k sebi pa ga zavil v suknjo, zakaj dež se je bil usul z veliko silo. Tako mehko je bilo Petru ob srcu, tako blago! Na širokih njegovih prsih je počivala kodrasta glava otrokova in utripi mladega srčeca so udarjali skoro slišno ob njegove prsi. Široke korake je delal, da čimprej dospe pod streho.

„Saj te ne vem kam nesti, ljubček moj. Kam naj te ponesem, ko pa ne vem, kje si doma, in ti sam ne! O, za eno noč, pa še tudi za več je že še prostora pri meni. Moji malčki bodo z veseljem sprejeli novega bratca. Jernejček, Mihec, Janezek, Andrejček, Petrček! O, to te bodo veselili! Micika, Franica, Jelica, to bodo zagostolele! O, prostora bo dovolj tudi še zate v postelji kakor v srcih!“ Tako pomirjevalje splašenega

otroka je prišel Peter domov. Žena je v kuhinji baš pripravljala večerjo. Polno skledic je bilo postavljenih po štedilniku.

„Še eno skledico, Marijana,“ je skoro zakričal Peter, vstopivši v kuhinjo. Žena je obstala in strmela v moža, ko je odgrnil suknjo, in je zagledala Daneta, potem pa je stopila proti možu in vzdiknila: „O, kako ljubek otrok!“ Hotela mu ga je vzeti iz naročja. Pa Peter je postavil malčka na tla, rekoč: „Ali ga vidiš! Dober večer, mamica! Tudi za tega toplo posteljo in skudelico sladke kave.“

V sobi so zagostoleli domači otroci . . .

III.

„**H**vala Bogu! Vendar sem pri kraju! Vse me že boli! Hrbet me boli, roke me bole! Vse me že boli! Sedaj je končano. Pa sem prav zares hvaležna, da je konec! Hvala Bogu!“

Danetova teta je odložila likalnik, sedla na stol pred mizo, obloženo s kupi perila, in tako samozadovoljno vzdihnila. Prekrižala je roki, pogledala kvišku, se globoko oddihnila in še enkrat glasno izpregovorila: „Hvala Bogu!“

Teta Neža je imela pranje. Včeraj je prala ves božji dan. Mencala je, da je premencala prste do krvi. Skelelo jo je, jako skelelo! Ali končati je včeraj hotela. Ali naj bi dala perilo ven, ko so pa perice tako drage? Naj bi li najemala, ko pa naposled zmore tudi sama? In končati je včeraj morala. Sploh teta Neža ni mogla biti brez dela, brez mnogega dela, sicer ji je bilo dolgčas. Ampak toliko perila se že dolgo ni bilo nabralo. Oni mesec je bila nekaj bolna, pa tudi žalostna je bila in ni se ji ljubilo prati. Misli so ji uhajale le k materi, na grob k umrli materi. „Pa operem pozneje vse skupaj,“

si je mislila. Zato se je toliko nabralo, zato je bilo včeraj toliko dela. In danes je likala vse popoldne, da spravi vse v red. Roke so ji skoro otrpnjene omahnile: sklenila jih je pred se, zamižala, zadremala.

Sanjalo se ji je, da pospravlja mati, rajna mati. Tako dobro tako lahko ji je bilo. Tako veselo, tako sladko ji je bilo ob srcu.

Mrak je polagoma prihajal v kuhinjo in je podil iz nje dnevni svit. Teta Neža pa je dremala, sanjala, tako lepo sanjala.

Pa ji je omahnila glava preveč na stran. Malo da ni padla. Mraz jo je izpreletel. Zdravila se je.

Pred njo je bil naložen kup perila. V kuhinji je bilo temačno; prazno je bilo v kuhinji. Mati ni pospravljala, in v štedilniku ni gorelo.

Pa se je spomnila, da nima več matere, da ji je umrla, in vzdihnila je: „Saj sem sama! Nimam več matere!“

Na čelo je položila roko in si pomela oči: „Sama? — Moj Bog, kako sem pozabila! Saj nisem sama! Dane! Kje je Dane, da ga ni pri meni? ...“

V hipu se je zavedla. —

„Kje je Dane?“ —

In skočila je kvišku.

„Dane!“

Nič odgovora.

„Dane!“

Nič! —

Razširile so se ji oči. V duši ji je nekaj zatrepetalo, jo je nekaj zbolelo: Kje je sestrin otrok?

„Dane!“

In je hitela v sobo, kjer je tako veselo gledal skozi okno.

„Dane!“ je zaklicala. Ali oglasil se ni.

Zatrepetala ji je duša v velikem strahu. Preiskala je vse kote. Klicala je, jokala je: „Dane, oglasi se!“ — Zaman!

Pohitela je po stopnicah na dvorišče.

„Dane!“

Nikjer ga ni bilo.

Vprašala je po hiši pri ljudeh. Nihče ga ni opazil, nihče videl.

Gologlava je hitela ven, na ulico: „Dane! Dane!“ Ni ga bilo. — —

Ob hišnih vratih je obstala in se je naslonila. Vsa njena notranjost je vpila: „Dane! Kje si? Oglasi se!“

Pa govoriti ni mogla. Mraz jo je stresal, in noge so se ji šibile. Pa se je spomnila otrok, hišnih otrok, ki so se bili igrali opoldne na cesti pred hišo.

„Pri kaki družini je; med otroki je,“ ji je šinilo v glavo in za trenutek se ji je olajšalo.

Hitela je od vrat do vrat: „Ali je pri vas Dane? ...“

Povsod so odkimavali z glavo. „Naš je doma,“ so odgovarjali. „Videli smo ga med otroci, ali pri nas ga ni! . . .“

Neža je letela od vrat do vrat. Odgovor pa je bil povsod enak. O Danetu niso vedeli nikjer ničesar. — Zbežala je v svoje stanovanje in klicala: „Dane, Dane!“

Sedla je na stol in je hotela trezno premisliti, prav vse natančno preudariti, kaj se je pravzaprav zgodilo v tem času, ko je ona zadremala!

„Doli kje na cesti, na ulicah mora biti,“ ji je reklo nekaj. Pa je zgrabila robec in hitela zopet ven: „Dane! Kje si? Na cesti na ulici ga najdem, v sosednji ulici,“ se je tolažila. „Zdaj, zdaj ga zagledam.“

A oko je iskalo zaman . . .

Prehodila je vse bližnje ulice. Povpraševala je po vseh hišah. Ali našla ga ni. Vnovič se je vrnila domov. „Doma je,“ ji je reklo. „Po nepotrebnem se strašiš in mučiš.“

Ampak stanovanje je bilo prazno, prazno kot prej. Na stol je sedla, da pomisli, kaj ji je sedaj početi, kaj ukreniti.

„Na magistrat!“ Planila ji je nenadoma ta dobra misel v glavo in skočila je s sedeža. „Res! Tam mi pomorejo, tam mi najdejo otroka!“ — Šla je z doma. — „Kje je moj Dane?“ Planila je v uradno sobo.

Začudeno jo je pogledal dotični uradnik.

„Moj Dane, ki se je izgubil! Oh, dajte mi ga, pomagajte mi! Dane!...“

Razumel jo je uradnik in ji obljubil pomoč.

Na stol, ki ji ga je bil ponudil uradnik, je sedla vsa izmučena in trudna.

„Povejte, recite mi, gospod: S kom naj grem, kje naj iščem izgubljenega otroka? O, gospod! Tako dobri ste! Kaj ne, moj Dane ni izgubljen! Najdem ga!“

„Kdo ga najde, ne vem. Iti vam ni treba z nikomer, zakaj odposlal bom na poizvedovanja več stražnikov. Pojdite lepo domov in se umirite! Ne vznemirjajte se toliko! V kratkem dobite poročilo o uspehu iskanja! Morda pa je v tem času, ko ga obupana iščete, otrok že doma in kliče in išče vas. Vse je mogoče!“

Z vso dušo se je oklenila te lepe misli in je hitela domov z veselo nado v srcu, polna živega upanja...

Zaman je upala. Doma ga ni bilo. Črna žalost ji je sedla v srce. Zaječala je in se je zgrudila v sobi na stol...

IV.

„**S**pat jih spravi, otroke! Nažvrgoleli so se že, in najdenčku je treba predvsem pokoja! V velikem strahu je bil sirotek. Še sedaj, ko je našel sovrstnikov kar na izbero, gleda tako plašno. Kar spat jih spravi! A jaz stopim po ulici. Dobim kakega stražnika in mu o stvari povem. Gotovo iščejo izgubljenčka. V kakih skrbah so starši! Kar iti moram! Lahko noč!“ Tako je naročal železniški uslužbenec Peter Štrban svoji ženi in je počasi, umerjenih korakov odšel iz hiše.

Peter je bil utrujen od napornega dela, a na trud sedaj niti mislil ni. Preudarjal je, odkod naj bi bil pač deček zašel tja za pokopališki zid. Gledal je, kje dobi kakega stražnika, da mu pove o najdenčku.

Pozno v noč je že bilo. Neurja še ni bilo konec. Zablisnilo se je tuintam in zagrmelo je, pa dežilo je še vedno.

Peter je hodil po ulici, zakaj tu je vsak dan videl stražnika. Danes ga pa ni bilo. „Stopil je kam pod streho,“ je glasno mislil, pa pospešil korake. Šinila mu je v glavo dobra misel: „Kaj

bi oprezoval tu in iskal stražnika? Na policijo stopim, pa tam naznanim. Še najbolje bo to in najkrajše!“

Do konca ulice je prišel. Iz veže bližnje hiše je stopil stražnik. „Pa mu povem,“ si je mislil. „Hoditi mi ne bo treba dalje.“ Pa je stopil k stražniku in mu je povedal.

„Ravno v tej hiši sem iskal otroka,“ je dejal stražnik. „Teta njegova je vsa zbegana in ga išče vsa obupana. Lepo to, da ste vzeli otroka na dom in prišli naznanit. Ne bo mi treba sedaj povpraševati od vrat do vrat, od hiše do hiše. Lepo je to!“

„Ampak sedaj-le, ob tem neurju, v taki noči mi ne boste jemali otroka. Prehladil bi se lahko, prestrašil še bolj kakor se je že. Oslane naj pri meni! O, saj je dobro preskrbljen! Večerjal je, igral se je z mojimi otroki in vem, da sedaj že prav sladko spi. Škoda bi bilo utrujenemu kratiti spanje. To noč naj ostane le pri meni! Kaj ne, da bo tako!“

Tako in enako je hitel pripovedovati Peter Štrban in vprašujoče je gledal stražnika.

„Prav tako! Pa naj ostane otrok do jutra pri vas. Vrl mož ste. Z Bogom! Grem, da naznanim skrbеči ženi, da se je otrok našel in da se vrne jutri zjutraj k nji, sedaj pa, da je v dobrih rokah in že sladko spi.“

„Tako, da, tako storite!“ je hitel Peter in se je poslovil.

✓
Cim pozneje v noč je bilo, tem večja skrb je Danetovi teti stiskala srce.

„Kje je neki Dane? . . .“

Ob vsakem šumu zunaj na ulici, ob vsakem koraku jo je nekaj zbadlo v srcu. Šinilo ji je po vsem životu prav od prstov na nogah tja do srca. Strah in up je bil v nji, up in strah. Na posteljo je sedla, vprla glavo v dlani in mislila, molila, jokala: „Kje je Dane?“

Pozno v noč je že bilo, ko je pozvonilo ob hišnih vratih.

Teta Neža je planila pokonci! Zamrgolelo ji je po vsem životu, zavrtelo se ji je v glavi, stisnilo jo je nekaj za grlo, da ji je zastala sapa. — Hitela je odpirat.

„O, Bog! Kaj je? Kaj bo? Kaj zvem?“ je mislila, ko je odpirala vežna vrata.

Poročilo ni bilo slabo.

Take hvaležnosti do stražnika, ki ji je prinesel pomirjajočo vest, do vseh ljudi, še ni nikdar občutila v svojem srcu: „O, dobri, dobri gospod! Hvala, hvala! O, kako sem vam hvaležna za to!“ je vzklikala venomer.

„Pa zakaj ni Daneta? Kje je? Kje ga imate? Zakaj ga niste privedli k meni?“

In zopet jo je zgrabila skrb.

„Povejte, prosim vas, je li zdrav? Ali se mu ni ničesar hudega zgodilo? Povedite me k otroku? Hitro, gospod! Imejte usmiljenje! Brž k Danetu!“

„Prepozno je sedaj. Otroka v tem času in ob takem neurju ne moremo spravljati semkaj. Precej daleč je. Gori pri sv. Krištofu je,“ je hitel stražnik.

„Pri sv. Krištofu?“ je zaječala in je omahnila . . .

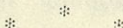
Prestregel jo je.

„Imejte pamet! Moj Bog vendar! Saj ni na pokopališču, ni v mrtvašnici. Ali vam ne pravim, da je v varnem zavetju, pri dobrih ljudeh, da sedaj-le gotovo že prav sladko spi in sanja? V neki hiši pri sv. Krištofu je. Za pokopališkim zidom ga je našel železniški uslužbenec Peter Štrban.“

„Moj Bog! Za pokopališkim zidom! Čujte, povejte mi, kako je zašel tja?“ In takoj nato: „Pojdiva, gospod, pojdiva takoj k njemu, k Danetu!“

„Zjutraj pridem po vas, pa pojdeva tja. Sedaj ljudje spe, in ne bova jih dramila,“ je dejal stražnik in se je poslovil.

Zaprla je vrata in odšla v sobo. Pomirjena je na to zaspala kar opravljena, da zjutraj čimprej odide po Daneta.

Pri Štrbanovih so bili še vsi pokonci, ko se je vrnil oče. Okolo mize so sedeli tihi, pazljivi. Nihče ni črhnal besedice. Pred vrati je obstal in poslušal. Mati je otrokom pripovedovala povest:

Srajca zadovoljnosti.

Bil je kralj, mogočen in bogat. Vsega je imel v izobilju. Kar je pozelelo njegovo srce, vse je imel. Gradovi so bili njegova last. Dragocenosti mu ni manjkalo. Podložniki so ga spoštovali in ga ljubili. Uklanjal se mu je vse.

„Ali nisem srečen?“ je vpraševalo njegovo oko, ko je sedel na prestolu in zapovedoval tisočrim.

Najvišji je bil. Gospodar je bil nad življenjem in smrtjo svojih podanikov. Ampak nekaj mu je ob vsem bogastvu, ob vsi mogočnosti manjkalo. Zadovoljnosti ni imel. Ali kako dobiti zadovoljnost? Ali se da kupiti? Kralj je poizkušal, ali zadovoljnosti niso prodajali nikjer v vsem njegovem kraljestvu.

Pa je šel nekega dne na izprehod. Blizu gozda je srečal ciganko. Priklonila se je globoko in ga prosila, naj dovoli, da mu prorokuje prihodnjost.

„Bodi!“ je dejal kralj in ji pomolil roko.

In uganila mu je vse. Vse mu je povedala.

„Mogočen, visok gospod ste!“ je rekla.

„Vsega imate v izobilju. Mnogo podložnikov imate. Zlata in srebra vam ne manjka. Kot kralj ste! Ali vsega le nimate.“

„Resnično! Ne govoriš slabo. Povej mi, česa mi manjka?“ je hitro vprašal kralj, ker bi se bil rad prepričal, če ugane tudi to.

„Ali ste zadovoljni?“ je odgovorila.

„Uganila si!“ je vzkliknil. „Nisem zadovoljen ob vseh časteh, ob vsi ljubezni podanikov, ob vsem svojem bogastvu. Pa, ker si uganila to, morda tudi veš, kako naj dobim zadovoljnost, kje naj jo iščem? Reci, če veš! Povej! In nagradim te kraljevsko!“

„Nič lažjega kot to,“ je odvrnila ciganka. „Oblecite srajco zadovoljnega človeka in zadovoljni boste!“

In kralj je šel in je iskal srajco zadovoljnega človeka.

„Moji ministri,“ si je mislil, „so gotovo zadovoljni. Eden mi gotovo prepusti svojo srajco in še v čast si bo štel, da dá srajco svojemu kralju.“

Pa je poklical najvišje dostojanstvenike pred se in je povpraševal vsakega posameznega, kako mu je, je li zadovoljen?

Odgovarjali so mu vsi veselo in se šteli srečne in hudo zadovoljne, da jim je čast služiti tako mogočnemu vladarju. In ko je hotel kralj imeti srajco prvega ministra in mu razodel vzrok, zakaj si je želi, se je minister poklonil in odgovoril: „Veličanstvo! Na zunaj sicer res kažem, da sem zadovoljen. Ali tu, v svojem srcu, resnično nisem zadovoljen, zadovoljnosti nimam!“

In poizkušal je kralj takisto pri vseh dostojanstvenikih. Ali niti enega zadovoljnega ni našel. Kralj se je užalostil. Kje naj išče srajco zadovolj-

nega človeka, če je ne najde tam, kjer vsakdo misli, da mora biti? Mislil je in mislil. Naposled mu je šinilo nekaj na um: „Med svoje ljudstvo pojdem,“ si je dejal: „Tam gotovo najdem kakega zadovoljnega človeka!“

In je šel in se je napravil v preprosto obleko in je stopil iz svoje višine dol med preprosto ljudstvo na mestno ulico.

Večer je že bil, in ljudi je bilo videti le malo. Ustavil se je pred oknom, ki se je svetilo iz spodnjih prostorov kot iz kake kleti. Gledal je noter.

Na tleh — mize v sobi ni bilo — sta sedela mati in oče z otroki. Tako veselih obrazov kralj že dolgo ni videl. Segali so otroci in starši v eno skledo in jedli. Kako so bili zadovoljni videti ti ljudje! Oče in mati sta se smejala, deca se je smejala.

„Tu je zadovoljnost doma,“ je reklo kralju v srcu. Pa je vstopil.

Niso ga spoznali. Mož, bil je preprost drvar, je vstal in je prijazno dejal tujemu gospodu: „Žal, da sedaj še ne morem takoj! Jutri še ne. Osem dni še ne! Za osem dni imam že delo odano. O, potem pa rad pridem in vam nažagam in nakoljem drv, kolikor boste hoteli, če vam drago in morete toliko časa potrpeti. Ampak pred osmimi dnevi mi ni mogoče! Ali nisem srečen, nisem li lahko zadovoljen, gospod? Za osem dni imam zagotovljeno delo!“ In se je za-

sukal preprosti drvar kar po eni nogi. Malo da ni zadovoljnosti zavriskal.

„To je moj mož,“ si je mislil kralj in takoj razložil namen svojega prihoda.

Ali zadovoljni drvar je odkimal z glavo in je dejal: „Kako srčno rad bi vam dal srajco! Pa vedite, ubožen sem in nimam je!“

In kralj je odšel potrč, nezadovoljen. „Kaj je zadovoljnost? se je vprašal . . . Videl sem jo, v tej družini sem jo videl! Kje jo najdem?“ — „V delu,“ se mu je oglasilo nekaj v srcu. „V samem sebi je je treba iskati!“ je sklenil kralj in ni več iskal srajce zadovoljnosti . . .

Mati je končala. „In sedaj je že pozno. Ali ustregla sem vam, ker ste tako prosili za povest o srajci zadovoljnosti. Pa še molimo in pojdimo spat!“ je pristavila. Zažvrgoleli so veselo otroci. Oče je vstopil. Kako mu je zaigralo srce veselja, ko je zrl v njih žareče obraze, ki je iz njih dihala zdravje, sreča mladosti, zadovoljnosti.

Zadovoljnost! Peter Štrban je bil resnično zadovoljen. Kaj bi ne bil zadovoljen, ko gleda te ljube otroke, ki jim je oče on, te ljube otroke, ki vanje stavi tako lepe nade za bodočnost, ki v njih vidi srečo svojih poznih let!

In legli so spat. Opazoval jih je še speče. Zrl je v najdenčka.

„Glej, kako mu žari obrazek!“ je zamrmral. „Gotovo prav lepo sanja! Škoda bi ga bilo buditi. Prav je, da je bilo neurje, da je grda noč

in da dežuje, sicer bi bil stražnik zahteval, naj mu takoj oddam otroka, da ga spravi domov. Naj rajši še sanja tu! Glej, ustno je premaknil! Kaj šepetče?“ —

Rahlo je zašepetal Dane: „Silvica, na vlaku se peljem!“

„Gotovo sanja o domu,“ je šepetnil Peter ženi, ugasnil luč in legel k počitku.

V.

Pri Štrbanovih so zajtrkovali. Sladkega mleka jim je bila nalila mati Štrbanova v lične skudelice. To so gostoleli veselo. Dane se je počutil že čisto domačega. Mihec mu je prinesel navsezgodaj mali železniški stroj, in Dane je občudoval lepo igračo in se veselil.

Hipoma pa so se odprla vrata in z velikim truščem je prihitela v sobo teta Neža.

„Teta!“ je vzkliknil Dane in razprostrl roke proti nji.

„Dane!“ je skoro zakričala Neža in hitela k otroku, da objame in stisne k sebi izgubljenega. Vsa skrb je bila v kraju, ko ga je zagledala zdravega, veselega.

„Teta! Tukaj sem, pri Mihcu sem in pri Petrčku, pri Jernejčku, Janezku in Andrejčku sem, pri Miciki, Franici in Jelici sem. Rad jih imam in mamo tudi in ata tudi,“ je zagostolel veselo in gledal drugega za drugim. Naposled pa mu je obstalo oko na stražniku. Kar trenil ni več z očmi. Tako se je bil zagledal vanj, da ni čul nikakega vprašanja, nobene besede več. Oči so

se mu razširile in ustno mu je zašepetalo: „O, lep mož! O . . .“ In usta so ostala odprta.

„Tako se mi je omilil fantek,“ je dejal oče Peter, „kakor bi bil moj lasten otrok.“

„Oh, lepa vam hvala dobri mož, da ste tako ljubeznivo, tako lepo ravnali. Kako se naj vam zahvalim? Bog vam povrne. Bog povrni tudi vam, dobra žena, ki ste izgubljenčka sprejeli s tako ljubeznijo!“

In sunila je nalahko s komolcem Daneta, ki se še sedaj ni ganil: „Dane, zahvali se tudi še ti!“

Ali Dane se ni zahvalil. Še vedno je strmel v lepega moža, v lepega stražnika.

In je odprla teta Neža košarico pa je razdelila med Štrbanove otroke orehov, jabolk, hrušk, smokev! „Nate, ljubi otroci, ljubi mladi prijateljčki! Drugega vam nimam dati,“ je rekla. „Tudi vam za vso prijaznost lepa hvala! Bog vas obvaruj tako dobre, tako pridne!“

Poslovili so se.

„Dane! Še kaj pridi k nam!“ je dejal najstarejši, Petrček.

„Kmalu zopet pridi, kmalu!“ so ljubeznivo vabili vsi hkratu. In Dane je obljubil in teta Neža tudi.

Spotoma je deček pocukal skrivaj teto za rokav. „Kako je lep ta mož!“ je zašepetal. „Kdo pa je? . . .“

Doma Dane lepega moža ni mogel pozabiti. „Ah, sabljo je imel, take lepe gumbe je imel!“

Aj, in pod vratom!... Teta, kaj pa je imel tako lepega, tako svetlega pod vratom?"

Ljubeznivo se mu je nasmehnila ter ga poučila o stražniku.

„Pa kako si prišel tja za pokopališče sv. Krištofa?“ je prašala nato. „Kdaj si odšel včeraj iz sobe, da te nisem opazila?“

Razlagal ji je na dolgo in široko o otrokih, ki so se igrali spodaj na cesti, kako je odšel k njim. O dobri deklici je pripovedoval, ki ga je odvedla za roko, ko se je bil že izgubil, in ga potem zapustila pred veliko hišo nekje, kjer je mislil, da je doma. „In ko je nastala noč, teta“, je pripovedoval, „me je bilo tako hudo strah! Trkal sem na ono veliko hišo. Ali nihče ni odprl. In sem jokal. Potem sem šel pa kar naprej po cesti. Vi ne veste, teta, kako sem tam nekje videl lepe lučke! Joj! Rdeče, zelene, bele so bile! In pihal je železniški stroj. Ali je bilo lepo! Pa sem šel potem še naprej in sem bil kmalu tako sam. Nič več hiš ni bilo! In lačen sem bil in žejen. Mamo sem klical, Silvico sem klical in vas, teta, sem klical. Ali nobena se mi ni oglasila. Naglas sem zajokal, teta, veste, in sem tekel kar dalje. Domov sem hotel priti, zato sem tako hitel. Do nekega zida sem potem prišel. Visok je bil in sem tam obstal. Tako so me bolele noge. Takrat pa je prišel mož in me je vzel v naročje. Kako sem se bal prej, kadar se je zabliskalo in je zagrmelo! Potem se nisem več bal. In doma so

bili otroci. Tuja mama mi je dala sladke kave in mleka. Veš, pa dober večer, mamica, sva rekla z možem, ko sva prišla. Nato je mož odšel ven, in tuja mama nam je povedala tako lepo pravljico o srajci in kralju. Zaspali smo potem in sanjalo se mi je o lepih lučkah rdečih, zelenih in belih. Po železnici sem se peljal, in Boštkov oče je bil pri meni. Tako lepo je bilo, tako prijetno. Vse je bilo tako, kakor sem vam sedaj povedal, teta. In sedaj sem zopet pri vas in ne pojdem več sam ven. Samo tja še pojdem k dobremu možu, k pridnim otrokom, pa vi tudi. Pa lepega moža bi še rad videl!“

Tako je pripovedoval Dane na dolgo in široko dogodljaje svojega prvega potovanja. Teta ga je zadovoljno poslušala.

Po stopnicah je prikrevsal stari Boštek. Metle je bil prinesel naprodaj v Ljubljano.

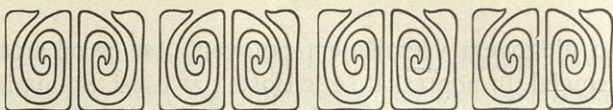
„Moram vendar pogledati, kaj počne moj fant, kako se vede kot meščan, sem si dejal in sem prišel pogledat“, je pričel Boštek.

„No, kako, mali mož? Ali ti je kaj dolgčas? Kaj jokaš? Le hitro povej! Mama tvoja mi je naročila, naj te pozdravim, in je rekla, da moraš biti priden. In sestrice takisto! No? Kako? Kaj si tako tih, fante? Če ti ni všeč, pa odneseš danes z menoj metle domov, nisem vseh prodal, pa boš doma!“

Tako in enako je obdelaval Boštek svojega ljubljenca. Rad mu je nagajal. Ko pa je zvedel

o njegovem včerajšnjem potovanju, se je od srca smejal. In popraskal se je Boštek za ušesi. Spomnil se je Danetove radovednosti. Potem pa je vzel nekaj suhih hrušk iz cule in jih dal svojemu mlademu prijatelju. „Tu, da si nabrusiš zobe!“ je rekel. „Je dobro!“ Izročil je za Daneta še nekaj obleke, ki sta jo bila predvčerajšnjim pozabila, in se je poslovil. Danetu je reklo nekaj: „Pojdi k mami nazaj!“ Ali spomnil se je, da je prišel v Ljubljano, da odganja dolgčas teti Neži — in ponosen je bil na to — zato ni nič rekel, ampak je ostal pri teti Neži v Ljubljani.

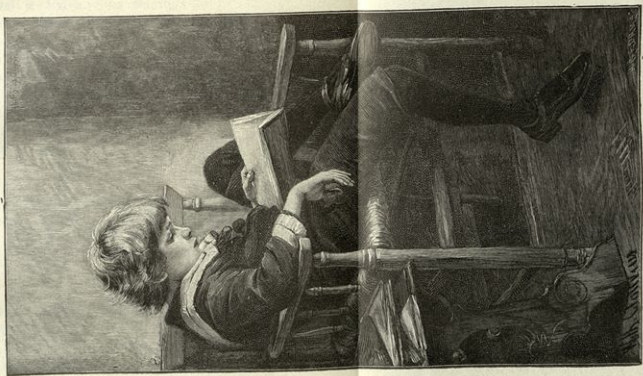
VI.

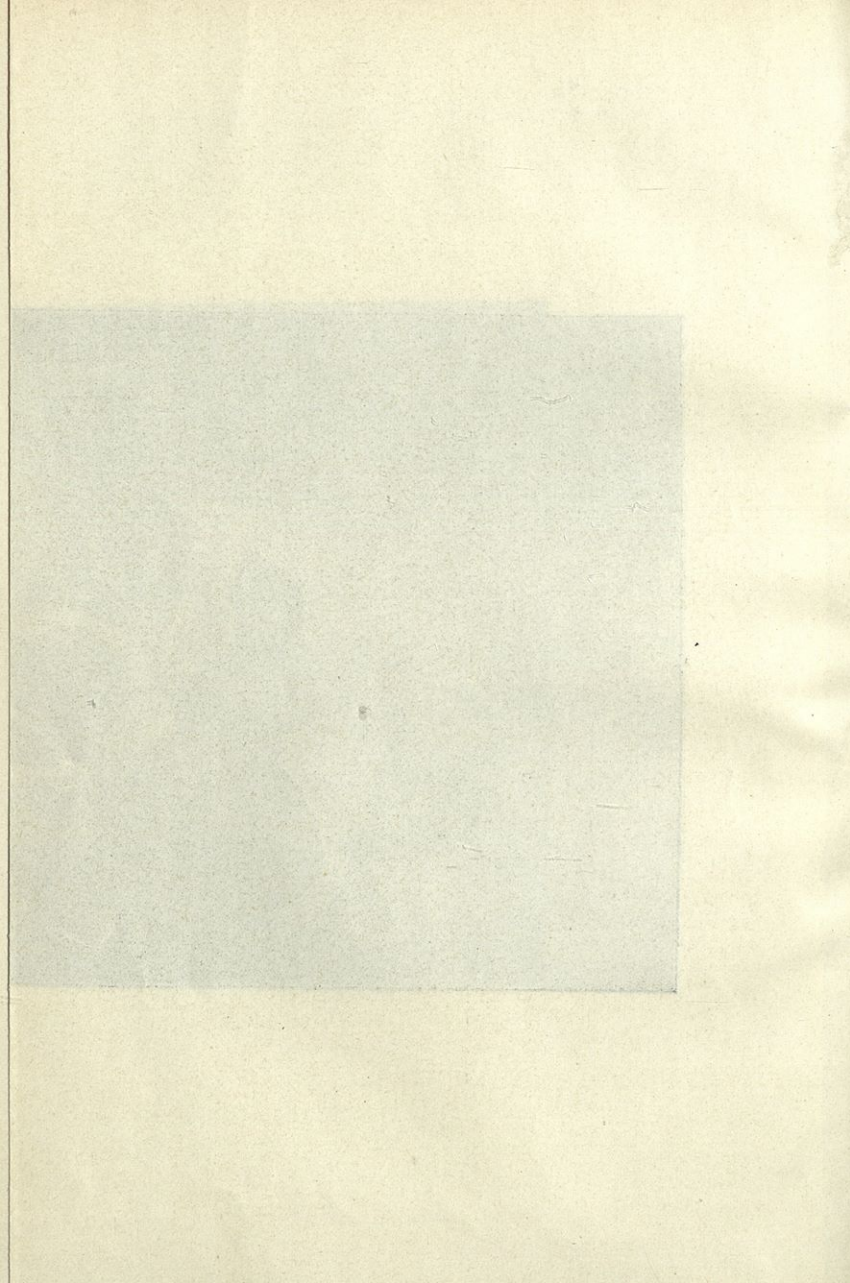
„**D**ane prične letos hoditi v šolo. Doma ga ne potrebuješ. Jaz pa sem se ga navadila tako, da bi mi bilo res težko in dolgočasno brez njega. Prav trdi Boštek, ki pravi, da je kot živo srebro. Res je deček tako živahen, da mislim, da bi izginilo vse življenje iz mojega stanovanja, če bi njega ne bilo. Skrbela mu bom za vse potrebno. Pusti mi ga v mestu! Deček se je že tako privadil, da je rad tukaj. Vas pa je še dosti doma. Kdo ve? Morda mu še kdaj koristi, ako ostane v mestu in ne gre na kmete!“

Tako je pisala teta Neža Danetovi materi. In sklenili sta, da ostane Dane v mestu, da tu hodi v šolo.

To je bil preobrat v njegovem življenju, ko je prvič stopil v šolo. Vse mu je bilo novo, lepo, prijetno. Rad je hodil v šolo in rad se je učil.

Ko je minilo prvo leto, je teta Neža s ponosom v srcu poročala materi: „Dane se je prav pridno učil. Prvi razred je dovršil s prav lepim uspehom. Upam, da ostane v prihodnje tudi tako priden.“

Tako so tekla leta. Dane je ostal priden in rad se je učil. Ali predvsem ga je veselila železnica. Če je le mogel, se je izmuznil teti. In pot mu je bila gor na kolodvor. Tu je bil srečen. Opazoval je življenje na železnici in bil vesel. Po cele ure bi stal ob železni cesti in gledal to prevažanje, prerivanje, nakladanje in razkladanje.

Pa ko je prišel domov in ga je teta časih malo bolj trdo prijela, kje je hodil toliko časa, ji je naravnost povedal, kje je bil in kaj je počel. Objel jo je, če je bila kaj huda, in se je zavrtil z njo po sobi. „Teta, saj bom priden!“ je dejal. In prijateljstvo je bilo vnovič sklenjeno.

* * *

Ob svečnu je bilo. Mraz, da je kar škripalo. Februarsko solnce je bilo prodrlo ljubljansko meglo, in vsuli so se snopiči svetlih žarkov po hišah, po ulicah. Živahno je bilo v mestu. Dane je veselo stopal v prazniški obleki proti stolni cerkvi. Teta mu je izročila svečo, da jo nese k blagoslovu. Ponosen je bil na to in vesel je bil. Prijetno se mu je zdelo to škripanje zmrzlega snega pod nogami; prijetno to piskanje ostre burje, ki je silila v obraz in ga rdečila.

Pred cerkvijo je že bil. Štirje dečki — sošolci — so stali ondi in vsi hkratu zakričali: „Glej ga, Dane! Kam pa greš? Pojdi z nami. Na Gradu imamo tako lepo dričo. Veje imamo tudi pripravljene. Sedeš nanje in hej! To gre,

gre nizdol! Pojdi z nami! Časa je še dovolj! Tudi mi gremo potem v cerkev!“

In zagorelo je v Danetovem srcu. Driča! Oh, kako rad se drsa!

„Pojdimo!“ je rekel, „da pridemo pravočasno nazaj.“

In šli so.

Gori na Gradu je bilo lepo. Hudo lepo se mu je zdelo. Bil še ni pozimi nikdar gori. In to lepo solnce! Kako se je lesketalo v raznih barvah po belem snegu.

Pa so se pričeli drsati.

Dane je izprva le gledal, kako so po bliskovo dričali tovariši na smrekovih vejah nizdol po gladkem zmrzlem snegu.

Želja, vedno huja želja se je oprijemala njegovega srca, da poizkusi tudi on. Ni se mogel dalje upirati zavedljivemu veselju. Ko so se tovariši vrnili na vrh in mu ponujali veje, naj sede nanje, se ni branil več.

Sedel je. In — kar sapo mu je zaprlo, tako je šlo. Aj, veselja! In vedno dalje s hriba nizdol, pa zopet v hrib in nizdol. Pozabil je na svečo, preslišal zvonjenje, pozabil na ves svet, na mraz, na vse!

Pozno je že bilo, blizu poldneva, ko se je spomnil, da mora v cerkev. Opomnile so ga mokre hlače na sedalu. Zaskrbelo ga je: „Kaj, če bo že prepozno za v cerkev?“ In se ni poslovil od tovarišev, ni mislil na mraz, ampak je

hitel, kar je mogel dol v mesto. Zazvonilo je poldne, in Daneta je zbolelo v srcu. Vse dopoldne je zapravlil. K maši ni šel, sveče nima blagoslovljene. Kaj poreče teta?

„Saj ne bo vedela“, mu je šepetal izkušnjavec. „Reci, da si bil v cerkvi!“

In Dane je slušal zavedljivi glas . . .

„Pa si dolgo hodil“, je dejala teta. „Maša je vendar že davno minila! Ali je sveča blagoslovljena?“

„Da! Blagoslovljena je“, je rekel tiho in gledal je v stran.

Sedla sta h kosilu.

Kako mu je bilo težko, pogledati dobri teti v obraz, ko jo je pravkar tako grdo nalagal. Nekaj mu je reklo: „Dej, povej resnico! Teta ti odpusti.“ Ali le molčal je. Premikal se je na stolu veninven. Jed mu ni šla v slast. Pa ko sta pokosila, je teta molče odšla v kuhinjo. Šel je za njo. In ona se je vrnila v sobo. Vnovič je šel za njo. „Teta!“ — Že je hotel popraviti grdo laž. Že je natihem izpregovoril: „Teta!“ Pa dalje ni prišel, zakaj prestrašil se je bil jeznega, kaznujočega pogleda tetinega.

„Kaj pa je to, Dane? Kakšne pa imaš hlače? Daj, pokaži!“

Stol, ki je na njem sedel, je bil ves moker. Teta je vedela, da ni z njim danes vse v redu, saj ga je poznala že na obrazu; po njegovem vedenju ga je poznala. Neprižgana sveča je pri-

čala, da Dane še v cerkvi ni bil, da sveča ni blagoslovljena, saj bi jo bil drugače prižgal, kakor mu je bila naročila.

In jezno ga je pogledala ravno tedaj, ko je odprl usta, da popravi grdo laž.

Ko ga je vprašala sedaj, ni tajil nič. Povedal je resnico in prosil odpuščanja ter obljubil, da nikdar več ne stori kaj takega.

Teta mu je bila v srcu že odpustila, saj ga je poznala. Bil je dobrega, neizprijenega srca. Le živ je bil tako, razposajen. To ga je zavedlo. In kaznovala ga je z molkom.

Danetu je bil ta molk hujša kazen, kot če bi teta vzela leskovo palico pa ga ošvrknila z njo.

Mlada kri je mlada kri, si je mislila teta in pozabila na greh. Pa je bilo zopet vse po starem.

In Dane je ljubil svojo dobro teto še bolj, obljubljal si je sam, da jo nikdar več ne žali, pa naj bo kakorkoli. Lagati nikdar več, je sklenil in si poslej resno prizadeval, da ostane zvest svoji obljudi.

Tiste dni sta obiskala Daneta mati in stari Boštek. Dane se je bal, da teta pove materi in dobremu Boštku o grdi njegovi pregrehi. Saj bi pravzaprav zaslužil, mu je nekaj reklo, ali vseh bi mu vendarle ne bilo. Mati bi bila žalostna in Boštek bi ga pogledal postrani, zažugal bi mu s prstom in bi mu tako-le rekel: „Ti, fant, če boš lagal, pa bo konec najinemu prijateljstvu. Fant,

tak ne smeš biti, sicer“ — in zažugal bi s prstom in bi se obrnil proč.

Ali ničesar se ni zgodilo. Mati ni bila žalostna, ni jokala. Boštek ni takisto govoril, ni zažugal s prstom, ni se obrnil od njega stran. Teta torej ni ničesar povedala. Gorak čut hvaležnosti mu je ostal v srcu. Teto bi bil najrajši objel. In ko ga je ta hvaležnost tako prevzela, je zaupal materi: „Mama, teto sem žalil! Lagal sem!“

Zaiskrilo se je nekaj teti v očeh. Planila je k Danetu in ga je gorko objela.

„Beži, beži!“ je rekla. „Vse je že pozabljeno.“ Nato pa je povedala, kako je vse to bilo.

In tistikrat šele se je odvalilo nekaj težkega Danetu od srca. Tistikrat, ko sta vedela mati in stari Boštek za njegov greh, je šlo nekaj grenkega iz njegovega srca.

* * *

Mladi smo, veseli, živi! Kje so skrbi, žalost! Doma smo v veselju. Mladost je dom veselja. Čemu bi tedaj ne bili veseli? Zakaj bi ne bili živi, poskočni! Otroci, deca ljuba! Poskočimo, veselimo se sreče, ki jo uživamo! Kar zdi se mi, da skačem z vami, da se radujem z vami. Leta so izginila, ko vam to pišem, in zamaknil sem se v rajsko dobo mladosti. Vaš sem, pri vas sem, ljubi mladci, vaš ves, in vi ste vsi moji, tako moji! In tak je tudi Dane. Odkar je izginila iz njegovega srca tista grda laž, ki jo sedaj sovraži kot kačo,

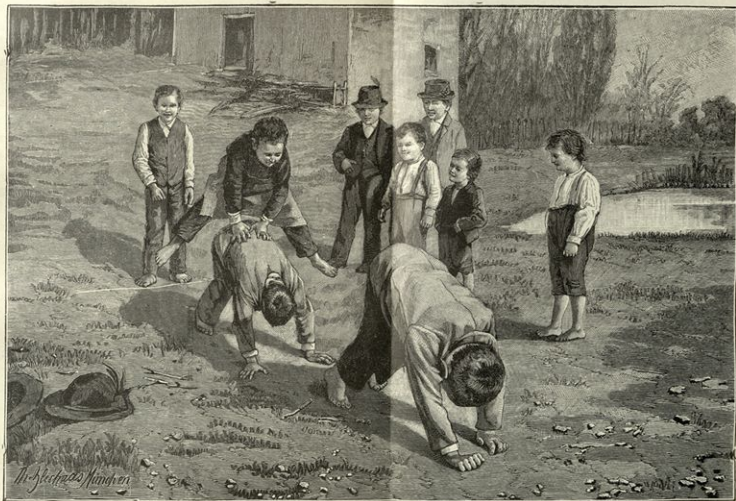
je ves zopet prerojen. V obraz lahko pogleda dobri teti, vsem ljudem: „Jaz sem Strojanov Dane!“

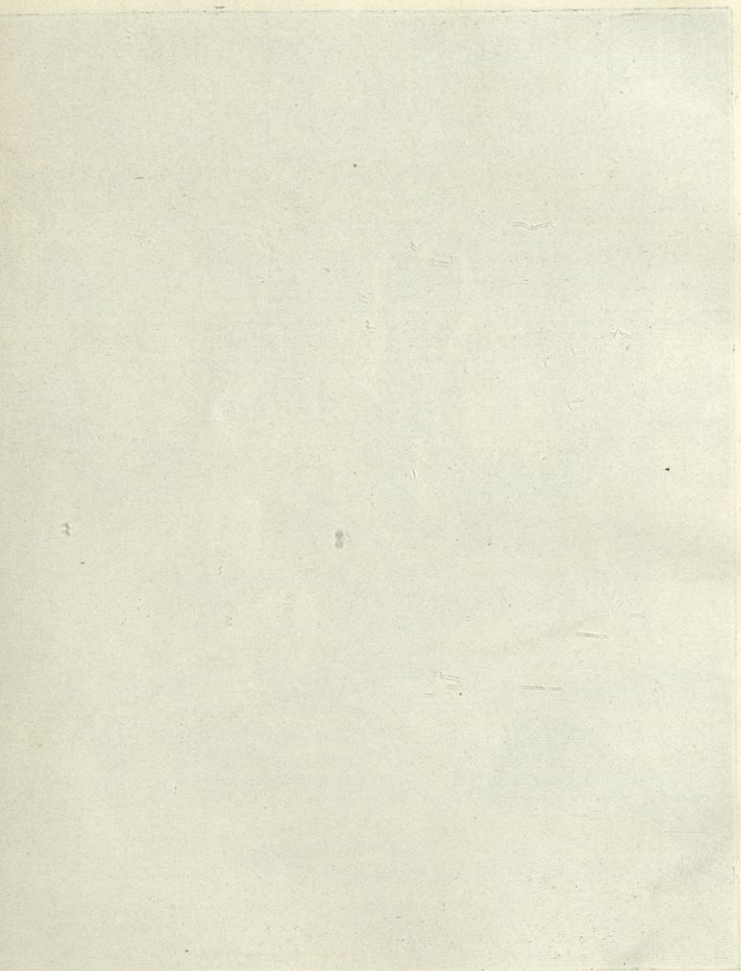
Ah, mlada kri! Kako ga je mikalo zopet na Grad! Vreme je bilo tako lepo. Ali vedno se je spomnil zadrege, ki ga je bil vanjo spravil zadnji izprehod tja gor. Pa je lepega dne meseca marca, ko so srkali solnčni žarki beli sneg in ga izpreminjali v vodo, ko je bil sneg — čist ko lilija — južen, mehak, da se potope prsti tako mehko vanj — vstala velika želja Danetu v srcu, iti zopet na Grad. Aj, kako veselo mu je ob tej misli zavrisnila duša! „Teti povem to in pojdem.“ Povedal je, prosil in šel. Ni mu branila, saj mu je zaupala.

Ob prisolnčju so že pozvanjali beli zvončki veseli pomladi, že so se oglašali ptiči veseleje, živahneje. Vse se je dvigalo že iz zimskega mrtvila. Vse je bilo tako praznično, vstajenja pričakujoče. In zavrisnila je duša Danetova veselja. Nasproti mu je priteklo par dečkov. Veseli so bili, židane volje so bili, saj je zunaj vabila prihajajoča pomlad. Ordečilo se je Danetovo lice in prsa so se mu napela. Globoko je srkal vase sveži, zdravi zrak in hitel k vrhu.

Polno tovarišev je bilo že tam. To je bilo življenja! Roj pridnih mravelj — vesele mladine ga je obsul:

„Dane! Pozdravljen! Dolgo te ni bilo k nam! Pridi in se igray z nami!“

Ali Dane je gledal to lepo stvarjenje božje in jim ni šel pomagat valiti velikanske kepe snega, ki so jo bili že napravili in pritisnili hribu blizu roba, da jo spuste dol po bregu. Ali bo vriskanja, veselja! — —

Sredi hriba si je prinesel jetniški paznik Logan v lopico, ki jo je bil naredil že pred par leti iz palic in je potem okolo njih nasadil fižol, da se je ovijal po njih poleti in delal lepo senco — semkaj je tedaj prinesel paznik Logan svojo suknjo in pipo in časopis, pa se je lepo ogrnil, udobno sedel v lopo k mizici in si nažgal pipo ter jel čitati. Naužiti se je hotel zopet po dolgi zimi čistega pomladnjega zraka, se ogreti ob toplih solnčnih žarkih. Zadovoljno je spuščal počasi in svečanostno oblake dima iz pipe, da so se dvigali v čistem zraku v lepih kolobarčkih. In je nagnil glavo in jim je sledil z očmi. Pa se je zopet zatopil v čitanje.

Gori vrhu hriba je kričala vesela mladina. Zadovoljno se je smehljal stari paznik tem glasovom. Ej, naj kriči, naj skače, naj se veseli mlada kri! Tudi mi smo nekdam! Lepo je bilo takrat, res lepo! In se je zopet zatopil v čitanje.

Otroci so privalili velikansko kepo južnega snega na rob hriba. Dane je še vedno strmel v krasoto dneva in še ni pomagal valiti kepe.

„Hooop!“ so kričali otroci in premikali kepo dalje.

„Hooop!“ In premaknila se je za pedenj dalje. Vse je delalo, se je upiralo vanjo, jo rinilo. To bo veselja, ko se zvali po bregu nizdol in naraste, pobiraje južni sneg za sabo in pušča je sled, v velikansko, v veliko kot gora!

Uprli so se mladi kričači vnovič v kepo. Preobrnila se je, zavalila. In je šla počasi izprva, ali nato vedno hitreje, vedno večja, mogočnejša, dol po bregu. Zavriskali so veselja vsi in zakričali: „Z Bogom, tetka!“

In valila se je sedaj v brzem teku ogromna kepa dol po bregu.

Hipoma — velikanski vrišč in smeh. Kepa je šla dalje, ali nekaj je izginilo, kar so prej otroci videli. Niti sledu ni bilo za utico, ki je stala še pravkar sredi hriba in ki se je v nji solnčil stari paznik. Nikjer ni bilo več ne utice ne paznika Logana. In kepa je bežala dalje, dalje...

Gledal je Dane za njo in neizrečeno smešno se mu je vse to zdelo. Zasmejal se je z drugimi vred, da je odmevalo dol pod hrib. Pa se je spomnil, da se lahko staremu pazniku kaj pripeti. Več se ni smejal in tudi drugim je segla bojazen v srce. Tam blizu znožja se je razvalila velikanska kepa. Nekaj črnega se je prikazalo, nekaj je zakrililo po zraku, in stari paznik je zamotovilil z nogami in z rokami po zraku — in vstal. Začuden se je ozrl okrog sebe.

„Kaj je bilo?“ je razmišljal. V lopi je sedel, čital je in se je veselil lepega dne. Pa glej, pri-

letelo je nekaj težkega, nekaj temnega, objelo je njega in preljubo utico, nekaj je zahreščalo in v kolobarju je šlo vse nizdol. Pogledal je v hrib. Utice ni bilo. Tam na vrhu je mladina vnovič veselo zakričala: „Pozdravljen!“

Zagrabil ga je srd na nje, ki so mu podrli utico, mu skalili veselje uživanja lepega dne. Dvignil je desnico: „Počakajte!“ Umeril je pot proti vrhu in spotoma pobiral izgubljeno pipo, čepico, suknjo.

„Počakajte!“ je mrmral, ali silil ga je vendar smeh. Kako se je lepo peljal nizdol.

Zakričali so otroci in zbežali na vse strani.

Dane je obstal. Ni valil kepe in se zato ni bal žugajočega moža. Počakal ga je, da je prišel do vrha. Prijel je Daneta meni nič tebi nič za ušesa. No, ne prekrepko. Tako-le srednje: „Čakaj, jaz ti pokažem!“

In Dane je povedal, kako je bilo. Prosil je v imenu tovarišev, naj jim tega ne zameri.

„Pokažem ti!“ je rekel paznik. „Zakaj si pa potem še vpil: Pozdravljen! — kot v zasmeh, ko sem se izkobacal iz snega?“

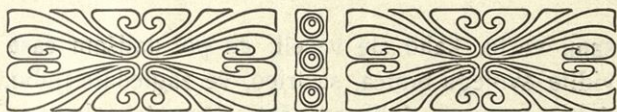
„Nisem jaz!“ je odgovoril. „Ampak zdi se mi, da niso vpili drugi v zasmehovanju, marveč, ker so bili veseli, da se vam ni nič hudega zgodilo.“

Zasmejal se je dobrodušni starec in izpustil dečka „Vidim, da si nedolžen,“ je dejal in počasi odšel proti grajskemu poslopju. Parkrat je pogledal

dol po hribu in zamrmral: „Naj ima mladina svoje veselje. Mlada kri je mlada kri. Tudi mi smo bili taki! Ali hudobna ni naša mladina, hudobna ni. Pa si postavim novo utico. Postavim si bolj trdno močno, za drug tak slučaj. Naj ima mladina svoje veselje, svoje nedolžno, lepo veselje!“

In zopet je imel Dane na Grad neprijeten spomin. Ali to je bilo vsekakor boljše kot zadnjič. Za ušesa ga je prijel dobrodušni paznik. No, ni bilo prehudo! Nič hudega! Vesel je odšel proti domu. In teta je poslušala povest o razdrti utici, starem pazniku in o veliki sneženi kepi . . .

VII.

Solsko leto je minilo hitro, in počitnice so se bližale. Dane se jih je silno veselil. Pri teti v mestu je bil rad. Ali domov, k materi, k sestricama ga je vedno vleklo.

Starega Boštka se je veselil. Pa še nekaj ga je hudo veselilo. Mati mu je dovolila, da sme privedi s sabo na počitnice pridnega Štrbanovega Petrčka. In tudi Petrčku so starši obljubili, da bo smel iti na kmete z Danetom, ki je bil Petrčkov najboljši in najljubši prijatelj. Zato je poskakovalo Danetu radosti srce, ko se je končala šola in so se pričele počitnice.

„Kaj sem obljubil že davno sestricama? Silvici punčko, ki bo odpirala in zapirala oči, in Poldki vse, kar se rabi v kuhinji. Ali bi poprosil teto? Ali bi jo? Ampak to je težko! Saj sta že veliki! Ali oveselil bi ju grozno. Bi li poprosil teto? Bi?“ In je prikimal z glavo. Poprosil je in dobil.

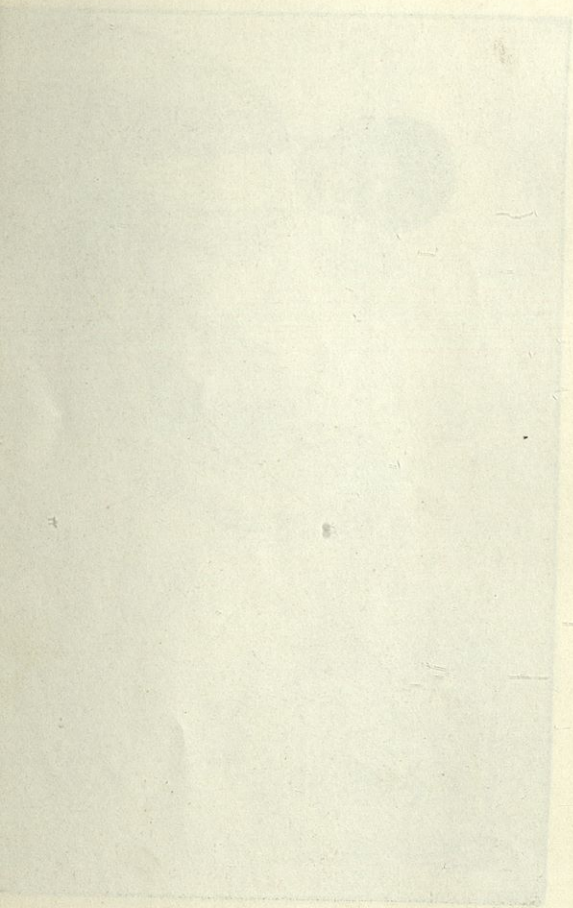
Pa sta šla on in Štrbanov Petrček na kmete in nesla sta s sabo lepe reči za sestrici. Ali naj popisujem veselje doma? Čemu, ljubi moji, saj

sami veste, kako ste veseli, če po daljšem času vidite svojega bratca, sestrico, če zagledate ljubo, dobro mamico, dobrega očeta. Prav tako lepo in blago je bilo tudi Danetu v srcu, ko je prišel domov.

Ah, zlati čas počitnic! Dane in Petrček sta jih uživala resnično lepo. Postopala nista. Kar sta le mogla, sta pomagala materi in sestricama. S cerkovnikom sta se bila tudi dobro seznanila in prepustil jima je zvonove. Vsako opoldne sta zvonila. Ljudje so rekli, da tako priden cerkovnik še ni bil nikoli kot letos. Tako dolgo je zvonil poldne, kakor prej nikdar. Ni se kar malo obesil na zvon, ni ga samo malo pomajal. Krepko je pozvonil, da je brnelo po vsi vasi, da so hiteli glasovi zvona na zračnih krilih še daleč preko vasi do sosednje fare in še dalje. Cerkovnik jima je bil za to hvaležen. Dovolil jima je, da sta si napravila pod zvonikom iz vrvi gugalnico in sta se gugala, kadar se jima je zljubilo in kadar sta imela čas. V stolp ju je celo vzel, ko je bilo treba pritrkavati k prazniku. Oba sta vlekla za veliki zvon, a cerkovnik je drobil z malima vmes. Tako lepo je bilo to, tako prijetno je bilo!

Ob železniški progi sta stala nekega dne. Čakala sta, da pride mimo vlak. Petrček je stopical semintja. Pa je stopil tako nerodno, tako čudno. Noga se mu je bila zataknila v železniški tir tako, da je ni mogel izdreti. V silnem strahu sta bila. Poizkušala sta vse. Klicala sta na pomoč.

Ali v bližini ni bilo nikogar. Dane je vlekel tovariša z vso silo. Zaman! Noga je tičala v kleščah. Ni se ganila. Gori po progi se je že videl dim. Vlak je prihajal. Groza je obšla oba. Kaj bo? In sta poizkusila še enkrat. Napela sta vse moči.

„Dane, ljubi Dane“, je tarnal Petrček! „Vleci in če mi izruješ nogo. Vleci!“

Bliže in bliže je prihajal vlak. Hropenje stroja je bilo že čuti. Ves obupan je potegnil Dane Petrčka. Zaječal je ta — in padla sta oba onostran tira na trato. Vlak je brzel mimo...

Poln hvaležnosti je objel Petrček svojega mladega prijatelja.

„Ti si me rešil“, je dejal in ga objel.

Bled je stal Dane poleg prijatelja in skrbno vprašal: „Ali te boli noga? Te jako boli?“

Ni bilo hudega. Koža na nogi se je obdrgnila in podplat od črevlja se je nekoliko odtrgal. Drugih posledic ni bilo. Odšla sta proti domu, in zahvalila oba Boga za srečno rešitev. V njunih srcih je zagorelo prijateljstvo s še živejim plamenom.

Dnevi so bežali prehitro. Kot trenotja so se jima zdeli v veseli prostosti. In je prišel čas, ko je bilo zopet treba v mesto.

Stari Boštek je že parkrat tožil: „Ko mi odideta Dane in Petrček, pa izgubim dva hlapca.“

Ponosna sta bila dečka na tako pohvalo.

Veselilo ju je to in še bolj pridno sta pomagala doma pri delu zadnje dni. Mrvo so sušili

pri Boškovihi. Po ves dan sta bila na travniku in sta grabila seno, da jima je tekel pot s čela. Boštek je dečka stavljaj v zgled drugim: „Glejte! Tako mlada in sta tako pridna! Pa se peljemo zato tudi z vlakom v Ljubljano, ko pride čas!“

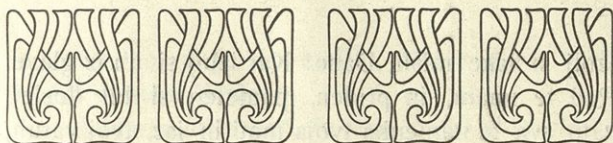
Boštek je držal svojo besedo. Predzadnji dan počitnic je prišel k Strojanovim in rekel: „Strojanka! Jutri se popeljemo s fantoma v mesto. Tudi ti moraš z nami. No, kaj bi! Tudi Silvica in Poldka pojdeti. Z vlakom se popeljemo v Ljubljano, da nas bo več. Neža bi nas gotovo že rada videla, Neža, tvoja sestra. Vesela nas bo, zato pa pojdemo vsi, tudi Silvica in Poldka.“

Zagostoleli sta deklici srčne radosti in v tem veselju jeli objemati bratca, mamo in starega Boška.

„No, vidiš, Strojanka, da sem zadel pravo. Glej, kako sta veseli! Tudi pridnima deklicama kako veselje, ki veselo pomagata materi pri delu! Ampak, Dane, jutri na vlaku ne smeš biti preveč radoveden! Veš! Jej, jej!“

Boštek se je poslovil ...

VIII.

Deta so tekla. Dane je bil dovršil ljudsko šolo in troje realčnih razredov z dobrim uspehom. Saj je imel veselje do učenja. Ali ni bilo to veselje tako veliko, kakor je bila velika srčna želja njegova postati kdaj železniški strojevodja. Ta poklic mu je bil vse. To bi bil rad. Z vso dušo bi se posvetil temu poslu. Tu bi bil srečen, zadovoljen. Pa je izrazil to srčno željo teti in jo izrazil materi.

„K železnici bi rad kdaj prišel“, je dejal. „Večjega veselja si ne morem misliti, kakor biti strojevodja. Večjega ne!“

In mati? Naj li nasprotuje njegovi tako vroči želji? Dovolila je. Teta je menila, da je tako prav in ni nasprotovala. „Naj bo, kar ga veseli“, je rekla.

Le varuh, oče Boštek, je delal malo sitnosti.

„Kaj bi izostajal iz šole, ko mu dobro gre“, je godrnjal. „Kaj si se tako izpridil?“ je nekoč trdo prijel Daneta. „Kaj ti je šinilo v glavo?“

Izbij si take misli, Dane! Kar izbij si jih iz glave. Rad te imam, in priden, pameten si bil doslej, zato sva te namenila tvoja mati in jaz, tvoj varuh, za kaj drugega. Ali misliš, da boš kot strojevodja res tako srečen, res tako zadovoljen? Fant, premlad si še. Ne pomisliš, kaj je to! Kolika odgovornost! Fant, pameten bodi!“

Tako in enako ga je obdelaval, ali ni mu mogel do živega. Ni ga mogel prepričati o nasprotnem. Zato sta se naposled zmenila z materjo Danetovo. Vdala sta se vroči njegovi želji in dovolila izstop iz šole.

„Kaj bi?“ je nejevoljno dejal Boštek. „Če noče ležati mehko, naj si postelje trdo!“

In tako se je zgodilo, da je Dane izostal iz šole in vstopil kot vajenec pri ključalničarju, ki ga je bil priporočil Peter Štrban, nekdanji dobrotnik Danetov.

Dane je bil sedaj rokodelski vajenec. S kako vnemo se je oprijel dela! Vesel je bil, vesel kot le kdaj prej. Tisti živi Dane je bil še vedno, dasi je štel že 14 let. S svojimi tovariši vajenci se je kaj dobro razumel. Živahnost njegova je bila vseh vsakomur. Tudi gospodar se je vedno pohvalno izražal o njem, če ga je prišla vprašat teta, mati ali Boštek, njegov varuh.

„Ti hodi sedaj sajast in umazan okolo, ko bi bilo lahko drugače“, je večkrat godrnjal skrbni varuh. Ali pogledal je svojega varovanca le vsekdar

rad. Vedno ga je razveselilo, kadar ga je videl in čul o njem hvalo.

„Le ne hvalite ga“, je rekel često gospodarju. „Kaj bi ga hvalili? Ali je res vreden?“

Dobro se mu je pa le zdelo in mencial je kar z rokama, ko je slišal hvalo o svojem ljubljencu . . .

Dane je imel mnogo prijateljev. Njegova veselost, njegova dobrodušnost mu jih je pridobivala vedno več. Saj jih poznate, vajence! To so vam veseli ljudje! In Dane je bil vesel med veselimi. Nikdar ni bil hudoben. Boštek bi rekel: „Jej, živ, živ je kot živo srebro. In pa radoveden!“

Tak je bil vedno. Če se je napravila kje kaka šala, je bil Dane gotovo rad poleg. Včasih je bilo šale tudi malo preveč.

Dvajseti dan vsakega meseca je bil za Daneta in njegove tovariše poseben dan. Poseben dan je bil tudi za mestne hišnike. Kaj si vsega ne izmisli mlada razposajenost! „Vsakega dvajsetega v mesecu zazvone po hišah, ki imajo do vrat napeljane zvonce vsi zvonci“, tak je bil sklep mladih zarotnikov na hišne zvonce. In resnično! mladi nepridipravi so sklep tudi izvršili. Zvečer, od večerne šole grede, je stopil vsak v določeno mu hišo in je pritisnil na gumb hišnega zvonca. In takrat so imeli tudi hišniki svoj dan jeze.

Pa Danetu se je to naposled le zdelo malo preveč in se je tovarišem uprl in izjavil, da tega ne stori več.

In so ga izvabili nekega večera v ulico do neke hiše. „Ali bo smeha“, so pravili. In Dane se je tako rad smejal. Hiša, ki so stali pred njo, je imela dvorišče. Hišnik je stanoval onkraj dvorišča. Hudomušneži so napravili pero, ki je pritiskalo venomer na zvončev gumb in so se poskrili v vežo na nasprotni strani ulice. Pa je prišel hišnik pogledat — in ni čul zvonca — ker je bil notri. In je komaj stopil nazaj čez dvorišče, je že zopet pel zvonec. In je prišel vnovič odpirat. Slednjič je vendar-le opazil pero, ki je tiščalo na zvončev gumb. In so se smejali nepridipravi prav od srca, ko je slepomišil hišnik okolo začaranega zvonca.

Ali hišnik jih je nekoč dobro izplačal. Pričakal jih je bil in pela je palica prav pošteno. Ozdravil je z njo hudomušneže, da jih ni bilo poslej več blizu.

Take in enake nerodnosti so uganjali mladi razposajenci. Dane največkrat ni nagajal sam, ali navzoč je bil rad. Oh, ko se je pa tako rad smejal. Ali kadar je bila šala le prehuda, takrat se je pa postavil in svaril tovariše pred takim početjem: „Taki ne smemo biti,“ je rekel. „To ni prav!“ je svaril.

In radi so ga slušali, ker so ga radi imeli.

Ene nerodnosti pa, ki jo je Dane napravil prav sam brez tovarišev, se še danes, ko je tega že dolgo, nerad spomni in od srca mu je žal, dasi je bil tistikrat škodo popravil, kolikor je le

največ mogel. Kesa se tega še zato tembolj, ker je izvršil vso stvar iz nekake maščevalnosti in si je v to izbral nedolžno staro hišnico.

Dva prijatelja je imel Dane. Najbolj sta mu prirasla k srcu. Živa sta bila oba kot on, ali nikdar ne hudobna. Razposajena sta bila, ali njiju misli niso bile zlobne.

Leta so minevala in bližal se je že konec vajeniškega življenja. Lepo je bilo to življenje, ali vendar se je Dane silno veselil konca, saj ga je privajal vedno bliže zaželenemu smotru. In iz tega časa je ona nerodnost.

Nedelja je bila — prost dan. Dopoldne so sedeli Dane in njegova prijatelja v šoli. Pridno so delali in lepo so se vedli. Pritožiti se ni mogel učitelj, zakaj takih vajencev je bilo v šoli malo, ki bi bili tako nadarjeni, tako pametni.

Popoldne proti večeru pa je bil obiskal Dane svoja prijatelja na njih domu. Bavili so se že dlje časa z napravo malega železniškega stroja. Vsi so delali in so se veselili uspeha. Pogovarjali so se vmes in čas je bežal. Niti opazili niso, da se je nagnil dan, da je nastajal že mrak. Ne mene se za konec dneva, so prižgali luč in delali dalje in se pogovarjali dalje. In zasedeli so se. Pozna ura je že bila in zunaj trda noč, ko se je spomnil Dane, da je treba domov. Vstal je in hotel oditi. Prišedši pa iz podstrešja dvonadstropne hiše dol do vežnih vrat, je opazil, da so vrata že zaprta. Hišnica je bila legla spat in zaprla

vrata. Kaj mu je bilo početi? Vrnil se je nazaj k prijateljema. Ali naj prenoči tu? Ne! Kako bi teto skrbelo in jo že skrbi! Kako bi bila žalostna! Tega ne! Prenočiti tukaj ne sme. Ali da bi budil hišnico, tudi ni kazalo. In so se posvetovali, kaj storiti.

„Veš kaj, Dane? Vrv imava tu. Dolga je in močna. Po nji te spustiva skozi okno dol,“ je dejal eden.

„Ni napačna misel“, je menil Dane. „Samo, če je vrv tudi dovolj močna, če se ne utrga. Samo, če sta vidva krepka dovolj, da me spustita počasi iz te višine, in če je vrv naposled dosti dolga“.

„Dolgost naj te ne skrbi. Trdnost vrvi tudi ne in najina moč takisto ne! Vse se dobro izteče!“

Rečeno — storjeno.

Daneta sta navezala na močno vrv. Malo ga je pogrelo, ko je pogledal iz višine na tla. Če me izpustita, če se utrga vrv — in zaskrbelo ga je. Ali domov je moral. Že to ni prav, da je tako dolgo izostal. Premišljati tedaj ni bilo časa. Zavihtel se je skozi okno in kmalu je visel med nebom in zemljo. Oprezno, počasi sta popuščala tovariša vrv, spuščala ga nizdol.

Pred spodnjim oknom je že bil. Ali hudo-mušneža gori sta si hotela na račun Danetov napraviti šalo. Obdržala sta vrv, in Dane je capljál, obvisel nepremično v zraku.

„Dalje! Saj še nisem na tleh!“ je zaklical pritajeno. Ali nihče se ni oglasil. Klical je! — Zaman! Dane se je ujezil. Zakoleštral je nestrpno z nogami po zraku in po neprevidnosti udaril z nogo ob steklo, da se je razsulo na več tisoč koscev.

„Kaj pa je to?“ je v sobi ježno zagodrnjalo.

Odrpelo se je okno. Črevljar, ki je stanoval tamkaj, Jožef Košir, je pogledal skozi okno. Butil je skoro z glavo v visečega Daneta. Malo se je ustrašil. Ali kmalu je pregledal položaj in se ujezil.

„Golazen malopridna! Še ponoči ne da miru!“ je zavpil, pa stopil v delavnico.

„Popustita!“ je zavpil Dane.

Gori se je čul glasen smeh. Hkratu pa je jelo neusmiljeno padati po visečem Danetu. Jožef Košir, črevljar, je bil poiskal v delavnici palico in je sedaj z veseljem udrihal po ubogem, nedolžnem Danetu.

„Na! Na! Na!“

Prijateljema se je zdelo dovolj nelepe šale, ki ob nji trpi prijatelj Dane, in sta ga spustila na tla.

„Zapomnim si to“, je zavpil Dane v drugo nadstropje in je odšel proti domu.

Ali izkušnjavec mu je zašepetal v uho: „Veš, Dane, kdo je pravzaprav kriv, da si bil tepen?“

Ne prijatelja. Črevljar Jožef Košir tudi ne. Ampak hišnica, ki je tako zgodaj zaprla vežna vrata. Ta je vsega vzrok. Nji se maščuj!“

Dane je poslušal z zadovoljnostjo to prišepetavanje. „Prav praviš! Res je vzrok vsega le zaspana hišnica,“ je mrmral. „Čakaj, čakaj! Izplačam te!“

„Kolomaz!“ mu je šinilo v glavo. Hitel je domov. Vedel je, kje imajo hlapci v hiši, kjer sta stanovala s teto, spravljen kolomaz. In vrnil se je z njim.

Okna hišnice so bila v pritličju. In Dane je imel lepo priliko, da se maščuje. Namazal je okna hišnice s kolomazom in odšel. Nihče ga ni videl.

„Jutri pa spi, dokler ti drago“, je želel odhajaje stari hišnici.

Ali blago mu ni bilo v srcu po izvršenem činu. Premalo je premislil, sicer bi ji tega ne bil naredil. Ali sedaj je bilo že prepozno.

Hišnici Urši se je zdela nocojšnja noč silno dolga. Že davno je bila zbujena. Pa je pogledala proti oknu, a bilo je še vse tema. In je legla vnovič v posteljo in zaspala. Pa se je zopet zbujala. Ali bila je še vedno noč.

„Moj Bog, kako je dolga noč danes!“

Prislušknila je. Zunaj je bilo čuti ropotanje voz. Koraki so se čuli na ulici in šumelo je kakor podnevi.

„Kaj pa je danes? Koliko je že ura, da je zunaj vse tako živo?“ Pogledala je na uro. Ali sinoči je ni navila, in ura je obstala. Šla je bliže k oknu. Pogledati je hotela, kaj je. In je odprla okno. Vznak bi bila kmalu padla, tako se ji je zableščalo. Svetloba je planila v sobo naenkrat.

„Čudno! Mar li sanjam?“ je vzkliknila. Zbrisala si je oči. Ali zunaj je bil velik dan. Pogledala je okna in opazila malopridnost Danetovo. Razmišljala je, kako je to prišlo, kje si je nakopala sovražnika, da ji napravi tako sramoto, da spi ob belem dnevu.

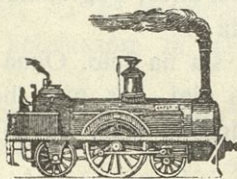
Stopila je na ulico, pogledala na uro. Enajsta dopoldne je bila ...

In Urša je šla na delo. Okna je morala najprvo umiti. Ali glej, kar niso hotela biti čista. Drgnila je in drgnila tako, da so ji popokale in se zdrobile šipe ...

* * *

Nasproti njenemu stanovanju je delal v delavnici Dane. Večkrat je pogledal skozi okno in ni bil vesel. Ko je zagledal hišnico Uršo, ki je prišla na ulico, mu ni šinilo veselje po licu, in ko jo je videl snažiti namazana okna, ga je nekaj zbolelo v srcu. Pa ko se je razsulo steklo, je zastokal, kakor bi ga bilo steklo vrezalo v srce. In tisti trenutek je sklenil prvi zasluženi denar porabiti v to, da povrne hišnici storjeno škodo. Držal se je trdno tega sklepa in ga je tudi izpolnil.

Urša je po nekaj tednih debelo gledala, ko ji je prinesel pismonoša nakaznico z denarjem. „Odkod?“ se je povpraševala. „Kdo mi pošilja?“ Ali zvedela pošiljalca ni in ga menda še danes ne ve, dasi je prejela od Daneta še večkrat pozneje kak mal znesek. Sprejela je denar in molila za neznanega dobrotnika, ker drugega storiti ni mogla ...

IX.

V Danetovem življenju se je tekom let marsikaj izpremenilo. Lahkoživost in vsa ona svojstva sicer nepokvarjene, a poskočne, neugnane mladine, so stopala v ozadje. Dane je dozorel v moža. Tik svojega tako vroče zaželenega smotra je stal.

„Kako, Dane? Ali si zadovoljen v tem stanu? Preizkušnje dobro prebil?“ Tako je vprašal Peter Štrban nekoč Daneta, ko ga je srečal na ulici.

Zagorela je v duši Danetovi velika hvaležnost do blagega moža. Kar najrajši bi ga bil objel. Rekel je: „Oče, moj drugi oče! Vam se imam za marsikaj zahvaliti. Vi ste mi pomagli s svojim priporočilom, da sem tako hitro prišel prav pred svoj cilj. Dobro se mi godi in zadovoljen sem. Preizkušnje sem prebil z odličnim uspehom. Kurjač sem še, ali izkušnje imam tudi že za strojevodjo. In glejte, prav danes sem hotel priti še do vas. Potožiti sem vam hotel nekaj. Skrbi sem vam hotel razodeti, ki me tarejo ob misli, da mi bo jutri prvič prepuščeno vodstvo

vlak. Jutri peljem prvič kot strojevodja. In v srcu me zabode, ko razmišljam o veliki odgovornosti, ki jo imam. Ali malosrčen nisem. Vendar se mi zdi tako dobro, toliko lažje mi je, če vam razkrijem svojo skrb.“

In sta stopila v bližnjo gostilnico. Mnogo koristnih naukov je dal stari Peter na pot svojemu najdenčku, kakor ga je še vedno imenoval. Ob kozarcu vina sta se jima razvozljala jezika in bila sta oba prav židane volje.

„Torej le pogumno, Dane! Vidi se ti, da boš vesten strojevodja. In to je tvoja sveta dolžnost. Pogumno pa oprezno! Tako, Dane! Želim ti največjo srečo na prvi pot!“

Tako se je poslovil že priletni Peter od Daneta.

„Hvala lepa! In jaz pohitim na vlak. Pravkar je privozil v postajo. Mati je prišla z njim in oče Boštek tudi. Z Bogom! Hiteti moram!“

„Z Bogom, Dane!“

Prihitel je vlak. Vsa srečna ga je objela mati. „Sem že slišala,“ je dejala. „Vse izkušnje si dobro prebil!“ In je umolknila v tihi sreči.

„No, Dane, no!“ je zagodrnjal po stari navadi Boštek. „Prav lepo, hudo lepo od tebe je to, da nam delaš veselje. Zadovoljen sem s tabo. Ali si ti tudi z mano, ker sem tolikokrat godrnjal? Kaj bi to vpraševanje? Tu imaš roko in ti mi daj svojo na dobro srečo. Pa ne stisni je preveč, so stare kosti, stare so že!“

Ginjen je bil oče Boštek in glas se mu je tresel. Krepko sta si stisnila desnici. In Dane ni odgovoril, ampak čutil je tem več.

„Blagoslovit sva te prišla jaz, tvoja mati, in Boštek, dobri tvoj varuh,“ je rekla ginjena mati Danetu, ko so prišli k teti na stanovanje. „Pisal si, da jutri pelješ prvič s svojim vlakom. Blagoslovit sem te prišla zato.“ In ob ločitvi je pokleknil Dane, in blagoslavljal ga je mati, blagoslavljal stari Boštek. Prekrižala ga je, kot takrat, ko je šel od nje k teti Neži v Ljubljano. Vroč želja je kipela vsem v nebo: „Ne daj, dobri Bog, da bi se mu kdaj kje pripetila kaka nesreča; ne dopusti, da bi kdaj sam bil vzrok kake nesreče!“

Dane in teta Neža sta ostala sama ...

* * *

Zasopihala je lokomotiva, zaškripala so kolesa, zabrlizgala je, in Dane je peljal prvič kot strojevodja. Duša mu je prekipevala zadovoljnosti. Možato je stal na stroju in pazil kot vojak na straži in še bolj.

„Da ne pridem prehitro in ne prekasno!“ je šepetal sam sebi.

In je pazil vestno na brzino vlaka.

Ponosen, vesel je privozil na prvo postajo. Bežala so mimo njega sela in polja, gozdi, potoki in studenci. Dane je bil srečen. Blagoslov

materin ga je spremljal, zakaj niti najmanjše ne-
prilike še ni bilo doslej.

Proti zadnji postaji je vozil. Vlak je bil
prišel pravkar iz predora. Dane je opazil nedaleč
pred strojem moža, ki je šel mirno po tiru in se
ni zmenil za nič na svetu. Dane je zabrlizgal s
strojem. Mož se ni zmenil. In zgrabila je Daneta
silna, grozna misel v srcu: „Mož je gotovo gluhi.“
„Človeško življenje!“ je zatrepetal. „Človeško
življenje je v nevarnosti. Znojne kaplje so mu
stopile na čelo, prebledel je ko zid. Vse je tre-
petalo v njem. Brlizgal je, ustavljal je vlak, ali
tako naglo ni bilo moči ustaviti.

In je zaropotalo nekaj in je zahreščalo, za-
zvenelo je, in vlak je šel svojim potem brezbrizno
dalje. Komaj živ je privozil na postajo.

Blagoslov materin je spremljal Daneta na
prvi vožnji. V poslednjem trenutku, ko Dane
moža že ni več videl, je ta zapazil vlak in od-
skočil. Stroj je že zgrabil njegovo košaro in mu
jo iztrgal. Zaropotalo je, zahreščalo, zazvenelo.
Stroj je raztrgal košaro in razbile so se stekle-
nice, ki jih je nosil v košari. Mož pa je ostal
nepoškodovan.

Kako globoko se je oddahnil Dane.

Na tej vožnji je jasno spoznal odgovornost
svoje službe. O, vestno jo hoče opravljati! . . .

„Teta! Veselo vest in neprijetno vam pri-
našam.“ Tako je vzkliknil Dane po par letih,
prišedši iz službe. In je pričel: „Moja tako vroča
želja se je izpolnila. Dospel sem do stavljenega
si smotra. Imenovan sem stalno za strojevodjo.
Vesela vest, kaj ne! Prestavljen sem v Maribor.
— Sitna, nadležna vest.“

Ali vendar je bila ta vest Danetu bolj vesela
kot neprijetna, videlo se mu je na obrazu. Prijel
je svojo že staro teto za rami in se veselja za-
vrtel z njo po kuhinji.

„In sedaj, tetka! Vi veste, da mati ne more
z mano. Sestri tudi ne, saj sta omoženi. Kdo še
preostane? ... Tista tetka, ki je Daneta spravila
v Ljubljano, ki se ji je svojčas za eno noč izgubil,
tista tetka, ki je skrbela za Daneta in ga pripra-
vila do kruha, ki ga ima danes. In za oba ga
imam dovolj,“ je nadaljeval. „Tetka, kaj ne, z
mano pojdete? Kaj ne, da pojdete?“ In vnovič
jo je zavrtel po kuhinji. —

Smejala se je dobra teta Neža, vesela je bila
in je obljubila.

„Pa ti ne bo dolgčas tam v tujem mestu?“
je skrbno vprašala.

„Kaj bi mi bilo dolgčas! Vi boste pri meni.
Mati me pogosto obišče. In kaj naj še hočem?
Žal mi bo pač po prijatelju Petrčku Štrbanu.
Tako dober prijatelj je. Oče mu je že pred par
leti umrl. Se li še spominjate, kako ste me iskali
takrat, ko me je našel on? Po prijatelju mi bo

žal. Kolikokrat sva bila sedaj skupaj. No, bila sva lahko, ker sva bila oba v službi na istem kolo-dvoru. A meni se zdi, da bo vam, tetka, bolj dolgčas! Ne bojte se! Kadar boste hoteli, pa obiščeva zopet lepo Ljubljano in preženeva dolgčas.“

In sta se preselila v Maribor s teto. Tisti dan pred selitvijo so ju bili obiskali vsi domači: Silvica in Poldka — kakor jih je imenoval Dane še vedno — in mati so jokale pri slovesu. Oče Boštek pa je kakor navadno zagodrnjal: „No, no! Čemu treba jokati? Saj ni nihče umrl! Dobro srečo, Dane! Dobro srečo!“

Ali vkljub tem osrčevalnim besedam je bilo težko tudi njemu.

* * *

Minila so leta. Dane je bil zadovoljen in srečen. Tudi teta se je bila že privadila novemu kraju.

Nekega zimskega večera je bilo. Teta Neža je baš pripravljala večerjo, ko je urnih korakov stopil v sobo Dane. Na rokah je držal otroka. Bled je bil v obraz, prestrašen. „Teta, teta! Vzemite otroka!“ je dejal hlastno in odhitel zopet v noč.

Vzela je otroka in ga tešila. Vse se ji je zdela čudna uganka. Kaj je?

Po par urah se je vrnil Dane in je pravil: „Pogledat sem bil šel na kolodvor. Pričakoval

sem Petrčka, ki je prestavljen semkaj. Petrčka, no, jaz mu še vedno pravim tako — Štrbanovega. Ko tako čakam, privozi osebni vlak na postajo, in zgodila se je velika nesreča. Došli vlak je trčil v stoječega, ki je bil na nepravem tiru. Teta! Oče in mati tega otroka sta ponesrečila — Petrček in njegova žena. Oba sta ranjena, poškodovana. Otroka sem nepoškodovanega vzel s seboj, dokler ne okrevata onadva, kar je tudi zdravnik zatrjeval. Tu naj ostane. Spominja me moje mladosti.“

In vzel je Dane otročiča v naročje in ga je srčno poljubil.

„Spominja me moje mladosti!“ je zamrmral in se je zamislil.

COBISS

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

00000092898

